ÑAPA

Weekendbijlage
van dagblad Amigoe

zaterdag 18 augustus 2012

KUNST
Een beeld voor een reis 5

ECONOMIE
Fooi of service charge 10

OVER ZAKEN
Òinki van Girobank 14

Stichting Karchi 60+:

‘Vergrijzing resoluut te lijf’

Het is er druk en pianoklanken klinken door het gebouw. Hier en daar zitten wat oudere dames aan de dominotafel en de medisch pedicure wordt goed bezocht. Militza Riedel maakt een praatje met iedereen, heeft voor elke gesprekspartner een aardig woordje. Er wordt een grap gemaakt, gelachen. Riedel is directrice bij Stichting Karchi 60+ en richtte deze stichting op in 2001.

Tekst: Marja Berk

Militza Riedel

Wat is de Stichting Karchi 60+? Riedel: “De stichting heeft tot doel de levenskwaliteit van 60-plussers te verhogen, daar komt het eigenlijk in het kort op neer.” Dat klinkt interessant, want ook op Curaçao slaat de vergrijzing toe. Elk jaar komen er 1800 gepensioneerden bij en dat is veel meer dan tien jaar geleden. “Het blijft maar groeien en wij vinden het belangrijk dat oudere mensen nog vol in de maatschappij kunnen staan. We hebben daar diverse plannen voor ontworpen en voeren die ook uit”, vervolgt ze.

> Ook hebben wij een sportdienst, een huishoudelijke dienst, vier keer in de week gymnastiek en een activiteitencentrum

“Eén van die zaken is de kortingskaart. Zoals je weet bestaat het bedrag van de AOV maar uit een schijntje van wat een mens nodig heeft. Daarom vonden wij het belangrijk die kortingskaart in te voeren. Daarnaast hebben wij verschillende diensten, zoals een sportdienst, een huishoudelijke dienst, vier keer in de week gymnastiek, een activiteitencentrum. Twee medische pedicures bezoeken ons centrum elke week. Voeten van oudere mensen behoeven nu eenmaal meer zorg. Dus ja, we hebben ook een podotherapeut.”

Toeristische dagjes uit staan eveneens op het programma. Soms naar Otrobanda of naar Westpunt. “We laten de mensen het eiland zien door de ogen van een toerist. Sightseeing, dat is niet alleen leuk om te doen, maar de mensen genieten er ook van.”

Het lidmaatschap voor de stichting bedraagt zestig gulden per jaar voor een 60-plusser en voor dat geld kan er tegen een sterk gereduceerde prijs van de diensten gebruik worden gemaakt. Ook van busdiensten bijvoorbeeld. Het ‘wagenpark’ bestaat uit zes bussen, waaronder twee rolstoelbussen. “Mensen die slecht ter been zijn en ergens heen moeten, kunnen tegen een geringe prijs vervoerd worden. Dat kan handig zijn voor de boodschappen, op visite gaan, maar ook als zij naar de kerk willen kunnen ze een bus inschakelen. De dienst is uiteraard ook beschikbaar voor een bezoek aan het ziekenhuis of het centrum voor nierdialyse. Per dag vervoeren wij ook zo’n achttien mensen van Stichting Pro Bista, het centrum voor slechtzienden, maar alles bij elkaar vervoeren wij meer dan duizend mensen per maand.”

Stichting Karchi 60+ kan gezien worden als een dagopvang met ruime faciliteiten. Veel mensen die naar het activiteitencentrum willen, worden thuis of in het bejaardentehuis opgepikt en weer teruggebracht.

Even terug naar die kortingskaart. Riedel vond diverse bedrijven bereid hun medewerking te verlenen, waaronder Brokx shoes, Welzijn Fish Spa en diverse botika’s. Het is maar een kleine greep uit de namen en bedrijven die zich bekommeren om de oudere mens. De kortingskaart werd tijdens Riedels eerste expositie in het World Trade Center geïntroduceerd. Dat was in oktober 2000. De stichting werd daarna, in 2001, opgericht. Inmiddels heeft ze vijf introducties achter de rug. “Het werd erg druk, heel veel mensen hadden belangstelling in onze stichting en niet in het minst voor die kortingskaart. Na die eerste expo stonden hier gemiddeld zeventig mensen voor de deur die belangstelling hadden voor die

> Het is belangrijk dat ouderen het huis uit gaan. Het houdt ze fit en jong

kaart. Het was een gekkenhuis. Mensen kwamen met een taxi, de bus of met familie.” Er wordt veel gebruik van gemaakt en Karchi 60+ krijgt steeds meer aanmeldingen. “Het is belangrijk dat ouderen het huis uit gaan. Het houdt ze fit en jong. Dat is ook de reden dat we die kortingskaart in het leven hebben geroepen. De kortingen die de aangesloten bedrijven geven variëren, maar het kan oplopen tot tien procent.” Zelfs 50-plussers kunnen in het bezit komen van de kortingskaart. Zij betalen 100 gulden per jaar en worden in staat gesteld te profiteren van de kortingen op alle diensten van de stichting en bij de aangesloten bedrijven.

Elke maand publiceert de stichting haar nieuws in Bo Salú, een blad dat zich richt op de gezondheid van jong en oud. Riedel: “Wij hebben daar twee pagina’s, daar kunnen we onze informatie in kwijt. Over de diensten die we hebben of het jaarprogramma dat wij hebben ontwikkeld.”

Stichting Karchi 60+ krijgt geen subsidie van de overheid, maar daar komt verandering in. “Ja”, verduidelijkt Riedel, “we worden vanaf 2005 ondersteund door de Amfo, die NGO-projecten op Curaçao helpt. Dat geld komt uit Nederland, maar volgend jaar is dat over. Ik ben bezig met de overheid en heb een verzoek tot subsidie ingediend. Dat gaat wel lukken, maar er is al gezegd dat het minder zal zijn dan het geld dat we van Amfo krijgen.” Daar ontstaat dus een probleem en hoe Riedel dat moet oplossen weet ze nog niet. Ze wil wel graag snel weten waar ze aan toe is, zodat er tijdig een plan kan worden gemaakt.

Voor juridische ondersteuning en educatie kan de 60-plusser ook terecht bij Karchi 60+. Er wordt geholpen bij het opmaken van een testament of bij andere juridische zaken. Ouderen die verstrikt raken in regel- en wetgeving komen daar vaak zelf niet meer uit. De lessen zelf bestaan uit computerles en taallessen, zelfs pianolessen behoren tot de mogelijkheid.

Militza Riedel heeft een achtergrond als maatschappelijk werkster en schreef drie boeken. Het boek ‘Awe trahadó... mañan penshonado’ handelt over het gat waar een werknemer in kan vallen zodra hij of zij is gepensioneerd. “Het is een voorbereiding op het pensioen en geeft informatie over belastingen, verzekeringen en alles waar een gepensioneerde ineens voor komt te staan.” Het is het tweede boek dat zij schreef. Het eerste heet ‘Presupuesto Familiar’. Daarin is veel informatie te vinden over familiebudgettering met handige tips. “Een goed pensioen in Nederland is heel normaal, iedereen krijgt AOW. Maar het bedrag ligt beduidend hoger dan op het eiland. Bovendien hebben veel Nederlanders zelf voor een aanvullend pensioen gezorgd en daar loopt Curaçao behoorlijk op achter.” Riedel doceert ook in wijkcentra over deze onderwerpen of wordt zelf door bedrijven benaderd om cursussen te geven. Maandelijks vindt er een educatieve lezing plaats. Het derde boek is een handig naslagwerk als het om eten gaat en draagt de titel ‘Kome salú i barata’. Er zijn volledige dagmenu’s in te vinden met de daarbij behorende totaalprijs, alsook voedingswaarden van veel producten. “Wat heel belangrijk is”, zegt ze, “is dat ouderen goed voor zichzelf blijven zorgen. Daar hoort goed en gevarieerd, gezond eten natuurlijk ook bij, met veel informatie. Daarom heb ik de dagmenu’s samengesteld, van ontbijt tot avondeten. De boeken zijn voor iedereen bestemd en momenteel werk ik aan een vertaling in het Nederlands.”

Elke dag vinden er activiteiten plaats. “Handenarbeid is er één van. Maar ook les op de kwarta, een kleine gitaar, is mogelijk. Op vrijdag wordt de computerles druk bezocht en vandaag is er dus de pianoles.” Bij een stichting voor 60-plussers zou je niet snel Chinese les verzinnen, maar toch is het mogelijk, naast bijvoorbeeld Engelse les, die cursus te volgen. Riedel lacht. “Het Chinees dat op Curaçao wordt gesproken is Kantonees. Chinese ouderen komen overigens niet over de vloer, maar het is onderdeel van de taallessen die we geven.” Aquajogging, ook zoiets. Met een groep wordt met grote regelmaat naar het strand van Marie Pampoen gereden om daar in het water oefeningen te doen. “Een leuke vrije tijd is zo belangrijk voor een 60-plusser. Ik kan niet genoeg benadrukken dat het niet goed is om voor je uit te staren als

> De activiteiten zijn erg gevarieerd, er is computerles, handenarbeid, les op een kwarta en er kan zelfs Chinese les gevolgd worden

het eenmaal zover is. Daarom hebben we zoveel activiteiten ontwikkeld en mensen kunnen ook mee-eten. Het is niet goed alleen te blijven zitten, contacten en leuke hobby’s houden je jong!”

Vandaag is het pianodag en samen met Riedel wordt een kijkje genomen. “Het is nu wat rustig, want het is vakantietijd. Normaal gesproken wordt de les druk bezocht. In eerste instantie wordt les gegeven op materiaal van ons, maar sommige mensen vinden het zo leuk dat zij zelf een elektronisch keyboard aanschaffen en dat naar de les meenemen. Zo leren zij te spelen op hun eigen instrument.”

Leraar Norman Alberto Jackson draait zich om. Hij is pianoleraar maar niet alleen voor Karchi 60+. Hij onderwijst onder anderen kinderen, met groot enthousiasme. Piano heeft zijn hart.
“Wat ik hier doe is vrijwilligerswerk. Ik leer de mensen de basis van noten lezen, maar de praktijk is belangrijker. De bedoeling is dat iedereen leuk bezig is met muziek, de hersens moeten gymnastiek blijven houden.” Ook hij verontschuldigt zich voor het kleine aantal deelnemers, maar het was al duidelijk, we zitten in de vakantieperiode. “Normaal zitten hier zo’n vijftien, zestien mensen, maar al komt er maar één, dan nog laat ik het niet afweten.” Eén van zijn pupillen heeft de respectabele leeftijd van 89 jaar bereikt, maar is net zo enthouiast als Jackson zelf. “Die is zo fanatiek, die kan zelf bijna les gaan geven!” Hij schatert het uit.
Gezond ouder worden en nog een actief leven leiden. Het is duidelijk dat Karchi 60+ zich daar erg voor inspant. Militza Riedel: “We zijn er voor iedereen. En als wij niet direct hulp kunnen bieden geven wij een goed advies. Mensen die nog thuis wonen en hulp nodig hebben kunnen wij helpen met het vinden en toezicht houden op goede hulp en verpleging thuis.We zien op Curaçao ook meer de tendens dat ouderen wat sneller naar een bejaardentehuis gaan of alleen thuis zitten. De bejaardentehuizen die we hier hebben, zitten nu bijna allemaal vol. Dat komt ook omdat veel kinderen naar Nederland zijn vertrokken en vanuit die positie niet in staat zijn voor hun ouders te zorgen.” Wie zich nog jong genoeg voelt kan zelfs op vakantie met de stichting. “Oh ja hoor, eens per jaar organiseren we een cruise in het Caribisch gebied. Dat gebeurt dan met een leuke groep en we gaan altijd in november. Twee jaar geleden vertrokken we vanuit New York om een mooie cruise te maken. De reis duurt twee weken.” De kosten hiervan liggen tussen twee- en drieduizend gulden per persoon en daar zit alles bij inbegrepen. “Dat is niet weinig, maar mensen sparen er het hele jaar voor. Het eerste jaar zijn er zelfs 250 mensen meegeweest, maar daarna werd dat aantal wel minder.” Het is duidelijk dat Stichting Karchi 60+ een belangrijk steunpunt is voor hen die de respectabele leeftijd van zestig hebben bereikt. En aangezien Curaçao ook te maken heeft met die onomkeerbare vergrijzing, is dat zeker geen overbodige luxe.

ÑAPA 2012
Nr. 28

INHOUD

Karchi 60+ 1
Spotlight 2
Naar onbekende kim 3
Gezondheid 4
Kunst: Norva Sling 5
Cultuur
Agenda 6
Historie/Literatuur 7
Varia
Puzzels 8
Eten&Drinken 9
Economie: Fooi of service charge 10
Business
Columns 11
Business
Rubrieken 12
In bedrijf 13
Over zaken: Òinki van Girobank 14

Colofon

BLADMANAGER
Karin Wooning

EINDREDACTEUR
Hans Vaders

ADVERTENTIES
Marloes Tak

VORMGEVING
Sarah Kuiper
Wendela Ataliede

Aan deze Ñapa werkten mee:
Marja Berk
Roy Bottse
Monique Casimiri
Liesbeth Echteld
Verele Ghering
Margot Hack
Erik van Kampen
Lisette Keus
Aroena Lakhi
Judice Ledeboer
Wouter Mol
Milangela Plate
Jan de Ruijter
Jan Willem Stokhof
Hans Vaders
May Voges
Miriam de Windt
Ken Wong
Karin Wooning

Ñapa is een publicatie van:
Uitgeverij Amigoe NV
Scherpenheuvel z/n
Curaçao

Tips voor de redactie?
Bel 736-9050
Email napa@amigoe.com

Adverteren?
Bel Marloes Tak
736-9050 / 516-7377
advertentienapa@amigoe.com

Kids met een missie

Kinderen voor kinderen, ze bestaan echt. Ook tegenwoordig nog, hoewel in een ander jasje - anno 2012. Boy (14) en Raymonde (12) Bongers zijn twee van deze jonge weldoeners. Twee jaar geleden verboden hun ouders hen maar voortdurend achter de computer te zitten, tenzij ze er wat nuttigs mee deden.

Screenshot van de website

Tekst: Lisette Keus

Boy en Raymonde bedachten samen - en met een beetje hulp van pa - een website waarmee ze geld op konden halen en leuke activiteiten konden ondernemen ten behoeve van de minderbedeelde kinderen op Curaçao. Het werd een site met een tweeledig doel: geld ophalen en uiteindelijk het langst/vaakst getekende gastenboek van de wereld om hier vervolgens mee in het Guinness Book Of Records te komen. Want hoe verdien je geld met een site? Met advertenties en sponsors en hoe meer bekendheid, hoe aantrekkelijker adverteren op de site wordt. Hoe kom je in het Guinness Book Of Records? Eén miljoen mensen je gastenboek laten tekenen.

Boy: "Het kwam een beetje door mijn vader. Mijn ouders vonden dat we teveel op internet zaten en ze vonden dat we wat nuttigs moesten doen."
"En toen bedachten we om leuke dingen te gaan doen met kinderen die dat niet kunnen betalen", voegt zijn zusje enthousiast toe. "We noemen dat missies."
Boy: "We zijn al met limo's naar de MacDonald's gegaan. We zijn met een loko loko-bus gaan paintballen."
Raymonde: "En we hebben net 200 paar gympen mogen weggeven."
Leuk weetje: de waarde van alle missies die tot nu toe samen zijn verricht, komt neer op een bedrag van 14.735 dollar; dat is de waarde van het geschonken geld en alle giften in natura.

Engeltjes
De site bouwden en beheerden ze eerst helemaal zelf. "Op school geleerd en door zoveel achter de computer te zitten", zeggen beiden met een triomfantelijke blik. Als later Ray Bongers, de vader van de kids er even bij komt zitten, wordt nog eens benadrukt vanwaar die triomf. "Het lijken wel engeltjes nu, maar dat zijn ze niet hoor. Nou ja, zijn ze het wel, maar het zijn geen heiligen. Eigenlijk hebben ze ons er gewoon ingeluisd; nu zitten ze nog meer achter de computer."
Hij meent het, maar zegt het grappend, want stiekem is hij natuurlijk apetrots. "Ik was echt stomverbaasd toen er ineens een cheque van Google in de bus viel, ik begreep er niets van. Ik werk dag in, dag uit en zij krijgen van Google zomaar geld opgestuurd."
Maar voor niets gaat de zon op en het bouwen en beheren van de site kostte de kids toch meer tijd en moeite dan gedacht. Boy: "We waren nu nuttig bezig, maar onze cijfers op school gingen heel erg achteruit. Toen mochten we er niet meer aan werken tot we het weer beter op school deden. En dat is gelukt."
De kinderziektes van de site die hen zoveel tijd en moeite kostte, kregen ze er echter niet uit. Uiteindelijk kregen ze hiervoor hulp van buitenaf; webbouwer Christian Grimberg verbouwde gratis hun site.

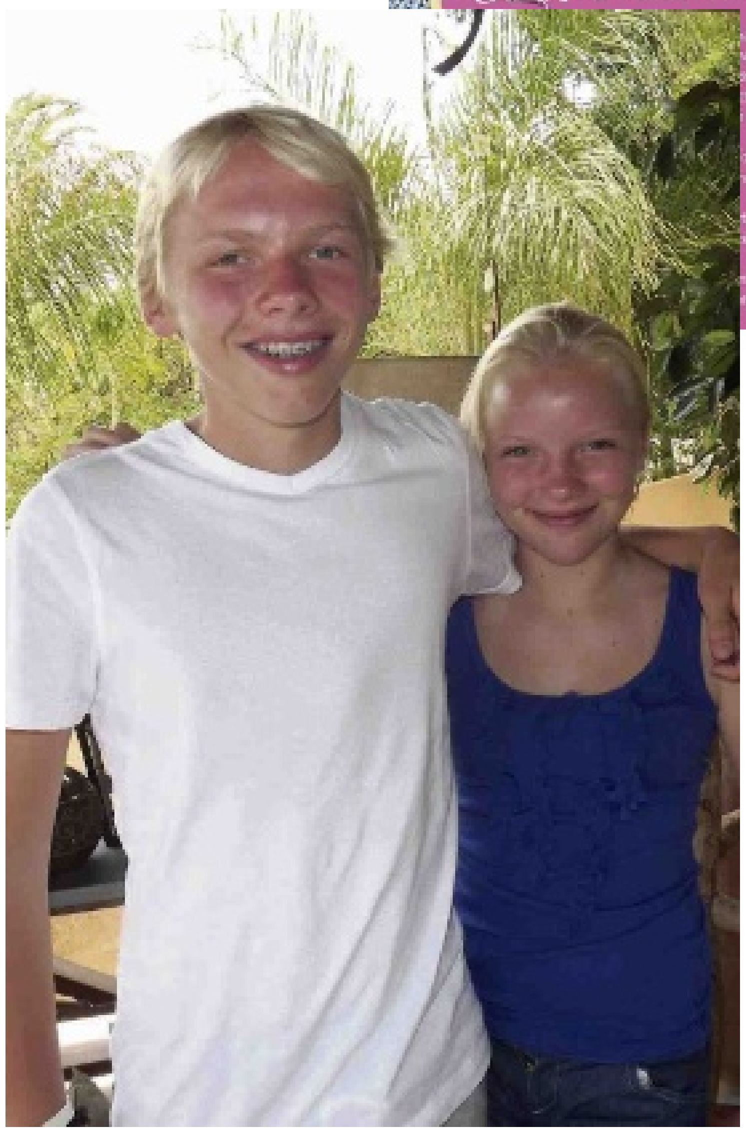

Boy en Raymonde Bongers

Nee is geen optie
Maar behalve het bouwen en beheren van de site, moet er natuurlijk ook onderhandeld worden met sponsors en adverteerders. Dit doen de twee wel zelf. Boy: "Toen ik met Omni in gesprek was voor Beamer vroegen ze me of ik ze dan wilde lenen. Hierop zei ik natuurlijk nee."
"Guess again", grapt Raymonde toch ietwat verlegen. Maar onzeker is ze allerminst. Raymonde: "Of we het eng vinden? Nou ja, nu steeds minder. Ik ben gewoon niet bang om nee te horen, want nee is gewoon geen optie."

En wat dat betreft lijken Boy en Raymonde op hun ambassadeur: Tony Castro. Via hun vader kwamen ze in contact met de Bekende Curaçaoënaar en al snel kregen ze hem enthousiast om zijn naam en netwerk aan hen te binden. Hij is nu ook meer hun ambassa'deur', want voor iedereen die Castro niet kent: de goede man schroomt er niet voor om met zijn eigenzinnige houding achter elke deur te kijken, deuren te openen en ze desnoods voor hen open te trappen.
Met het sneeuwbaleffect zijn de kinderen echter ook al bekend. Boy: "Bij onze laatste missie hebben we dus 200 paar gympies mogen weggeven. Er was een vrouw in Nederland die van ons hoorde en contact met ons had gezocht. Van haar hebben we alle kedsen gekregen die we mochten weggegeven."
Raymonde: "Ik vind het even leuk om te krijgen als om weg te geven, misschien is weggeven nog wel leuker. Helemaal als je 200 mensen blij kan maken."

Volgende missies
Raymnonde: "Alle missies die we doen zijn dingen die we zelf ook leuk vinden. Vooral mijn broer heeft altijd goede ideeën."

Voor de volgende missies zijn ze zich dan ook alweer aan het opmaken. Ze groeien zelf op in een omgeving waar het hen aan niets ontbreekt. Ze hebben een mooi huis, gaan naar de International School en zitten op martial arts-lessen, een prestigieuze sport. De volgende missie is dan ook om voor tien kinderen twee jaar lang taekwondolessen te betalen. Maar komen ze in contact met deze kinderen? "Via Tony Castro komen we in contact met de scholen en kinderen. Ook heeft hij bij de vorige missies er veel bekendheid aan gegeven op de radio."
Castro: "Ik ben ook weleens bij Mari Pompoen gewoon gaan rondvragen. We waren op zoek naar een jongetje die mee wilde doen met het AC Milan-kamp en toen kwamen ze aan met een jongetje van een alleenstaande moeder. Dat is toch master als hij met zo'n kamp mee mag doen."
En zo zal het dit keer ook weer gaan, tenminste zo zullen ze er bekendheid aan gaan geven. Want uiteindelijk zullen de kinderen die hiervoor in aanmerking willen komen een soort selectie moeten doormaken en laten zien wat ze willen.
En ook voor de missies daarna geen ideeën tekort: met een grote groep kinderen naar 'The Movies'. Een missie die weer veelbelovend is en nu al heel wat harten sneller doet kloppen.
Castro: "Ik heb de eigenaar al gebeld om te zeggen dat we gaan komen. Het is nog niet rond, maar hij weet dat we ooit gaan komen. En dan gaan we ons met limousines, die heen en weer rijden tussen 'The Movies' en Pampus, af laten zetten. Met een rode loper enzo."
Raymonde: "Ja, als echte moviestars."
Boy: "En dan regelen we een beamer en playstations en dan kunnen we ook nog tegen elkaar gamen."

MISSION ACCOMPLISHED

De missies zijn gratis voor alle deelnemers. Het enige dat de kinderen vragen is een berichtje in het gastenboek. Met op dit moment 241 berichten is er echter nog een lange weg te gaan. Maar dat maakt helemaal niet uit. Boy: "Hoe langer het duurt voordat we 1 miljoen handtekeningen hebben, hoe meer missies we kunnen doen."

Toch roepen Boy en Raymonde ook de lezers van de Ñapa op om even naar http://thelongestwebsiteaddressoftheworld.com/ te surfen en een berichtje achter te laten.

Kinderen voor kinderen met een beetje hulp van u!

Foto van de week

Kiekeboe!
Het is al weer vijf maanden geleden dat deze foto werd gemaakt. De kleine Tovah zal intussen wel een maatje groter zijn, maar kiekeboe spelen heeft ze vast nog niet verleerd. De foto werd ingezonden door Johnny Sprockel.

Heeft u een leuke foto? Stuur hem naar napa@amigoe.com

Thuis

Eilandgevoel

Tekst: Monique Casimiri

Het eilandgevoel is iets wat je niet zomaar aan anderen kunt uitleggen. Het is fijn, het is speciaal en ja, het heeft ook zijn beperkingen. Het wordt door onwetenden nog weleens met een dorp vergeleken. Nee dus, daar kan je uit wanneer je maar wilt. Je rijdt een stuk en weg ben je. Als je lang genoeg doorrijdt komt je wel zee tegen, en als je nog langer doorrijdt kom je nog meer zee tegen, maar nee, dat is dus niet hetzelfde.
Om toch dit gevoel zo nu en dan even terug te pakken is er wel een remedie. Op zoek naar een eiland. En in Nederland is het meest voor de hand liggend het eiland Texel. Met de boot ben je in een klein uurtje op Texel. Een eiland dat beduidend kleiner is dan Curaçao. Formeel is het groter, 585 vierkante kilometer, maar daarvan liggen er ruim 400 in het water. Het deel dat bovengronds ligt is 170 vierkante kilometer, tegenover de ongeveer 444 vierkante kilometer van Curaçao. Men mag dus gerust stellen dat Texel kleiner is.
Dat geeft helemaal niets. Het is een leuk eiland en heeft voor ons maar één doel. Het eilandgevoel en dat lukt. We moeten betalen om met de boot op het eiland te komen. De terugreis kost niets, iedereen wil weer weg, is het motto, dus die boot zit wel vol.
Beste KLM en ArkeFly, neem hier een voorbeeld aan. Verhoog de enkele reis met de helft en geef de mensen een gratis terugreis. Ik denk dat de heer Geert Wilders dit de beste oplossing vindt voor het Nederlandse immigratiebeleid waar hij het niet zo mee eens is. Geef de Antillianen de mogelijkheid om terug te kunnen naar hun eiland voor minder geld en met een beetje geluk blijven ze weg. Wellicht dat de heer Wiels dit ook een oplossing vindt voor het eiland, maar dan andersom. Bied de Nederlanders op het eiland hetzelfde voordeel aan.
Ook qua landschap voel je je op Texel wel thuis. Veel zand, weliswaar vooral in de duinen, in plaats van opgespoten op de stranden, schapen in plaats van geiten, en ook hier uitgaansgelegenheden en een supermarkt. De zonuren, daar schort het nog wat aan, hoewel het op Texel toch bijna altijd mooi weer lijkt te zijn. Maar het mooiste is toch dat ronde gevoel. Dat gevoel van: als ik te hard rij, dan kom ik een zee tegen, maakt niet uit welke kant ik uitga. Als ik van dit eiland weg wil, dan zal ik daarvoor hulp moeten hebben. Hetzij van een vliegtuig, hetzij van een boot.
Behalve Texel zijn er nog een paar Waddeneilanden. Eén daarvan, Rottumeroog, is onbewoond. Nu de heer Wiels en de heer Wilders beiden uitgeregeerd zijn is het misschien een idee om dit aan hen cadeau te doen. Geen gouden handdrukken of zelfgecreëerde luxe ambtenarenposten. Nee, alleen die 'special boattrip', die ook naar Texel vaart. Heenweg betalen, terug gratis zolang de boot vaart. Als de boot vaart. Het ultieme eilandgevoel.

De angst nergens bij te horen

‘Naar onbekende kim’ (1)

Reizen en schrijven, een ongekend boeiende en fascinerende combinatie, auteur Jan Brokken (1949) op het lijf geschreven. Jarenlang bracht Brokken quality time door op de Caribische eilanden met Curaçao als een vaste stek, zeg maar zijn uitvalsbasis. Hans Vaders had een gesprek met hem in het Avila. Een verslag over de zoektocht van beide schrijvers naar de onbekende lokkende kim.

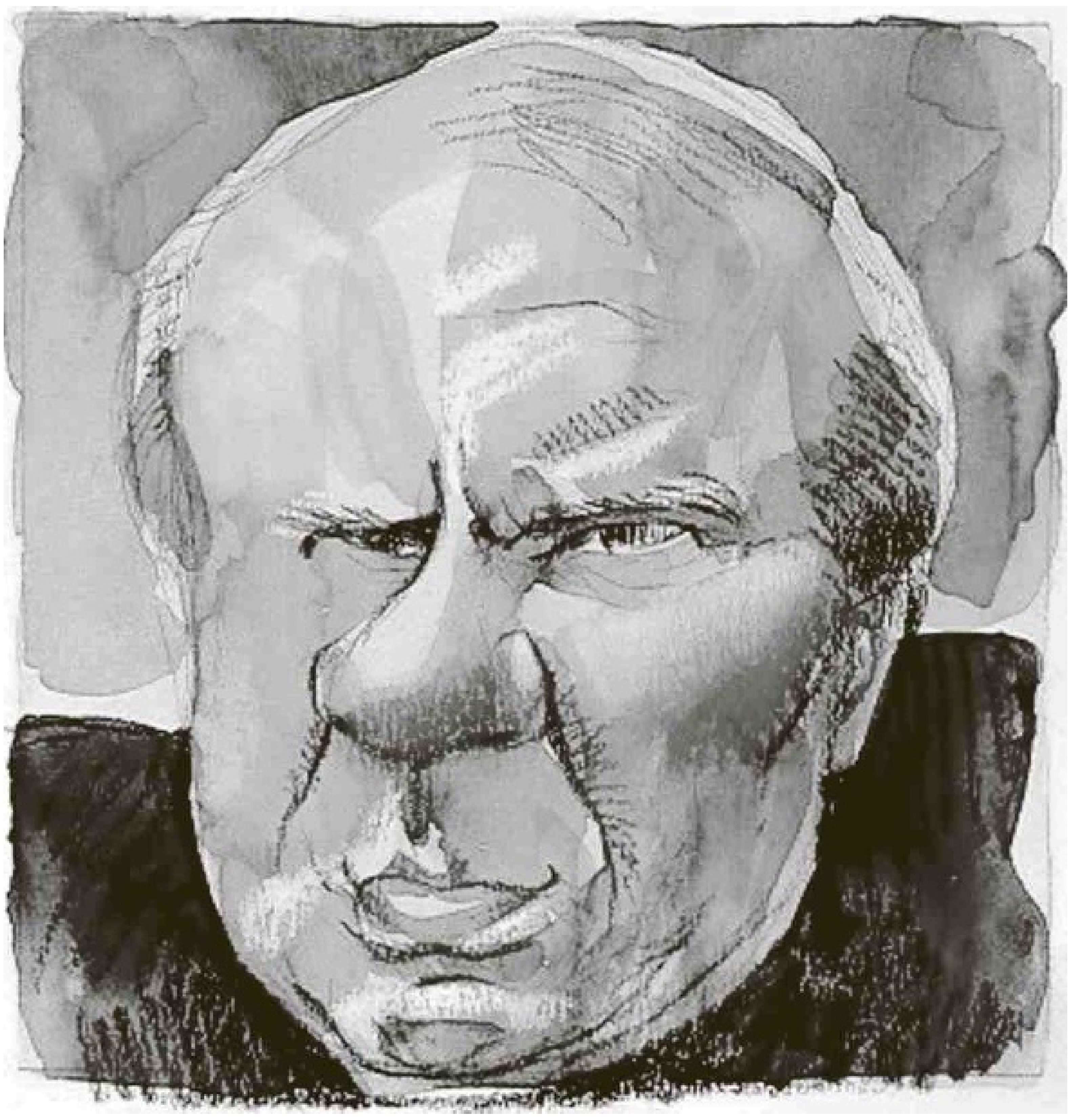

Jan Brokken vastgelegd door Siegfried Woldhek (1999).

Tekst: Hans Vaders

“Die zee, dat is rust en onrust tegelijkertijd. Een prachtige verwevenheid, schitterend en onheilspellend, louterend en macaber. Op zee kan je nimmer een moment vergeten dat je niet beweegt, dat je niet leeft. Het schip trilt, schudt, stampt en bonkt, je ziet voortdurend dat je gestaag vooruit glijdt in grillig groene, schuimende banen. Het is een ogenblik van inkeer, dat varen, je wordt niet afgeleid, er worden geen verse kranten je brievenbus ingegooid, de televisie in de kajuit is kapot. Dus je kijkt, je observeert. De focus van het reisgezelschap, bemanning en reizigers, is gericht op die grote, immens diepe leegte. Dat is eigenlijk voor mij het ultieme reizen door het leven.”

De Nederlandse auteur en ex-journalist Jan Brokken bewoonde in het verleden enkele maanden per jaar op Curaçao een klein huis aan de zuidkust van het eiland, pal aan het water. De schrijver van onder meer Goedenavond mrs. Rhys, De blinde passagiers, De droevige kampioen, Jungle Rudy en Waarom elf Antillianen knielden voor het hart van Chopin, noemde het huisje indertijd ‘zijn oase in een wereld van reizen’.

Brokken beklemtoont dat de zee de moeder van ons allen is. ‘Thalassa’ schreeuwden Griekse reizigers zich schor, toen ze na een schier eindeloze voettocht door de onherbergzame uitgestrektheid van Klein-Azië eindelijk weer aan de boorden van hun Middellandse Zee stonden en zich terstond ter aarde wierpen om hun goden te danken.

“Want”, meent Brokken, “de zee is ook de moeder van het reizen en daar kwam ik op een heel speelse manier mee in aanraking. Als jongetje nam mijn vader me iedere zaterdagmiddag mee naar de haven van Rotterdam, ‘boten kijken’ heette het. Mijn vader was dominee in de Nederlands Hervormde kerk. ‘s Ochtends schreef hij zijn zondagspreek en rustte dan even. In de middaguren gingen we op pad. Dat was een magisch ritueel, daar op die oude houten steiger aan de Nieuwe Maas. Op zo’n tijdstip kozen de meeste boten zee. We keken dan geboeid toe en onderwijl vertelde mijn vader van de reizen die hij aan boord van schepen had gemaakt. Voor de oorlog met de Johan van Oldenbarneveldt, een van de mooiste oceaanstomers die ooit de wereldzeeën bevoer, naar Nederlands-Indië. Daar, in de archipel van smaragd, veel tussen de eilanden heen en weer gependeld. Zijn leven was erg verbonden met de zee. Bovenal, mijn grootvader is machinist geweest op een sleepboot. Dat verlangen naar de zee is door mij op een natuurlijke manier overgenomen. Het zit als het ware in de genen.”

Panisch

Jan Brokken: “Daarnaast hoorde ik thuis alsmaar over de tropen, de mooie, vertrouwde tropen van mijn ouders en broers, die eeuwige tropen, maar ook die tropen van het bederf. De combinatie van het spotten van schepen die het ruime sop kozen op zoek naar verre verten en de tropen, de verhalen daarover die ik zelf niet kon onderschrijven omdat ik als enig kind van het gezin in Leiden ben geboren, ja, dat is het begin geweest van mijn eigen zoeken, daar ben ik wel van overtuigd.”

“Na de dood van mijn vader kwamen al die herinneringen weer terug en toen dacht ik, ‘ik wil zelf weleens op zo’n vrachtschuit’. Toen ben ik met een containerschip de Atlantische Oceaan overgestoken naar St. Lucia.”

Hans Vaders: “St. Lucia, een paradijs in de Caribische eilandenboog. Vele ouderen weigerden op het eiland na het langstrekken van orkaan Tomas hun huis dat op instorten stond te verlaten. Ook ging het om mensen die kampten met een herseninfarct, blinden, degenen die niet konden lopen. Er waren te weinig stretchers om iedereen over de gezwollen rivieren te vervoeren. Het ging hierbij om de ouden van dagen, de baby’s en de zieken. Er waren hulpteams aanwezig om mensen op te vangen die de dag na de apocalyptische storm constateerden dat hun buren er niet meer waren. En wat dit verder voor het toerisme betekent in deze streken? Eerst maar de doden tellen, de toekomst is onzeker.”

> Het was een bijzonder moment toen we het zeegat uitvoeren. Het vaderland laat je als het ware los. Het verdween langzaam aan de einder en ik kreeg opeens iets panisch over me. Je bent echt los van alles, geen dikke tros verbindt je meer met de veilige kade.

“Het eerste cruiseschip van P&O Cruises, de Oceana, is inmiddels toch weer behoedzaam gearriveerd in de beschutte baai van Castries. Dit oogt of er niets meer aan de hand is. Premier King en zijn minister van Toerisme Allan Chastanet togen aan boord en ontvingen voor het Rode Kruis een donatie, met name mineraalwater, scheepsbeschuitjes, matrassen, afgedankte bedden, stoelen en tafels. De Noordam van de Holland America Line, die korte tijd later met 2000 nieuwsgierige Amerikaanse toeristen binnenliep, volgde dit voorbeeld.”

Jan Brokken: Het geeft aan de andere kant een gevoel van bevrijding, maar ja, er kan verschrikkelijk veel gebeuren, compleet mislopen en je hoopt maar dat alles in het reine komt. Op een schip aanmonsteren ligt vrij eenvoudig, ervan af gaan is nogal wat complexer. Een trein in Mongolië geeft een soortgelijk gevoel, maar de locomotief stopt om de paar honderd kilometer en geeft je niet het idee dat je opgesloten zit in een kwetsbare huid van staal.”

“Op een schip is het anders. Gebeurt er iets dan kan tot twee-, hooguit driehonderd kilometer van het vasteland verwijderd een helikopter je nog op komen pikken, daarna is dat beslist niet meer mogelijk. Als je doodziek wordt op zee is er absoluut geen hulp. Op vrachtschepen varen geen artsen meer mee, zoals scheepsarts en dichter Jan Slauerhoff dat in de jaren dertig deed. Er staan wat dozen antibiotica op een plank in de kast en heel onheilspellend, voorin de boeg, ligt de doodskist. Je gaat nu niet meer ‘één, twee, drie in Godsnaam’ de reling over. Je wordt keurig geconserveerd op ijs tot de volgende vreemde door jou, als slachtoffer, uiteraard niet gewenste haven zich aan de kim aandient.”

“Dat varen… En wat is er mooier om een vrachtschip tegen het ochtendgloren, het is nog wat donker, maar niet lang meer, een haven te zien verlaten met slechts een spaarzaam lichtje op vooren achtersteven. Het is de totale eenzaamheid, de pure verlatenheid troef. Het geeft je een melancholiek gevoel. Je laat dan werkelijk alles achter je.”

“Reizen is een zoektocht. Iedere reis die ik heb beschreven, was er één. Het is bijna bijbels: het gaat de facto om het zoeken, niet om het vinden. Het is het zoeken naar een nieuwe horizon, maar ook natuurlijk het zoeken naar het verleden, het zoeken naar het diepste in jezelf, want zodra je in een andere omgeving bent kijk je anders naar jezelf. Het décor verandert voortdurend en sta je daar tegenaan, dan is het eerste wat je opvalt die enorme leegte of het nu op zee of in een woestijn is. De eerste die je dan tegenkomt ben je jezelf.”

> Als je veel reist hoor je nooit overal volledig bij. Wellicht een tragisch lot, maar je kunt ook zeggen dat dit misschien de reden is waarom ik op deze wereld verkeer.

> Curaçao is eigenlijk alles en niets tegelijk, dat is het betoverende, het intrigerende van het eiland

“Reizen is een zoeken en hoe meer je zoekt, ja, dan kan een gevoel van verlatenheid je overvallen. De meeste reizigers verkeren op termijn in pure ontreddering, eindigen in totale deformatie. Denk aan het gros van de ontdekkingsreizigers. Het valt me op dat die meestal uit een gevoel van onbehagen vertrokken. Ze zochten naar het absolute, naar de grens en eindigden vaak in absolute eenzaamheid.”

Brokken: “Dat onbehagen heeft mij ook achtervolgd. Ik ben de enige van de familie die niet in de tropen is geboren en opgegroeid. Dat geeft onbehagen. Ik ben de enige die de oorlog niet heeft meegemaakt. Dat schept ook distantie. Daarnaast was mijn vader naar Indië vertrokken als islam-deskundige. Toen Indonesië onafhankelijk werd eind jaren veertig van de vorige eeuw, kon hij daar niets meer mee doen. Dat wat hem overbleef was dominee in Rhoon onder de rook van Rotterdam te worden. Het was de provincie, het dorp, en ook daar was ik weer de buitenstaander.”

“Als je veel reist hoor je nooit overal volledig bij. Wellicht een tragisch lot, maar je kunt ook zeggen dat dit misschien de reden is waarom ik op deze wereld verkeer. Het is zo verweven met het schrijven. Een schrijver is per definitie ook een buitenstaander. Hij is eenzaam. Hij hoort nergens bij, zit niet op een kantoor achter een computer, hij vertegenwoordigt geen standpunt van de anderen, hij is zichzelf en alleen met zichzelf bezig, hij is van nature al een buitenstaander, hij kijkt niet naar de maatschappij als iemand die eraan deelneemt. Hij is een vreemdeling op aarde en dat gaat bij mij gepaard met reizen. Overigens, wij zijn allemaal vreemden op aarde, vandaar dat dat reizen zo’n mooie metafoor is van het leven. Vertrek, aankomst en dan weer het wellicht definitieve afscheid, het werkt als een verslaving. Hoe meer je reist hoe onrustiger je wordt, dat is een conclusie die alle reizigers trekken. Met dat lot heb ik mij wel verzoend.”

“Zo zal ik nooit een Curaçaoënaar worden. Dan vergis je je. Vandaar dat Curaçao mij eigenlijk wel bevalt, want in wezen, op de keper beschouwd, is iedereen hier een buitenstaander. Er zijn maar heel weinig mensen die kunnen zeggen ‘wij horen hier echt’. Curaçao is eigenlijk alles en niets tegelijk, dat is het betoverende, het intrigerende van het eiland. Het is Zuid-Amerika, maar ook Europa en Afrika met Portugese en Sefardische elementen. Het is alles en niets en dat op zo’n kleine plek. Je ziet hier zoveel verschillende werelden, dus voor een reiziger is dit een ideaal, bijna schizofreen oord, het eiland van de paranoia.”

Volgende week het tweede en laatste deel.

Medisch

Vragen over...

Afwijkingen aan hand en vingers

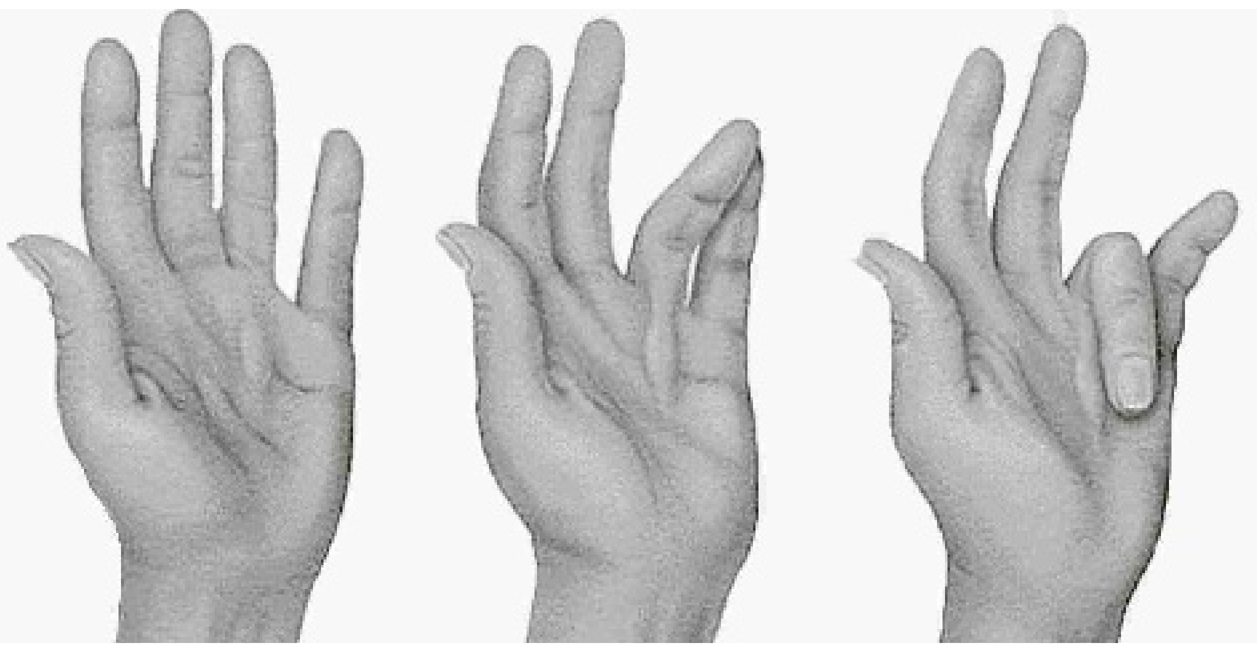

De ziekte van Dupuytren.

Tekst: Wouter Mol

Kromme vinger of de ziekte van Dupuytren
De ziekte van Dupuytren, voor het eerst beschreven door de Parijse chirurg dr. Guillaume Dupuytren in 1831, wordt gekenmerkt door het ontstaan van harde knobbels (nodules van fibreus weefsel) in de handpalm. Deze knobbels kunnen uitgroeien tot strengen die de vingers gebogen houden (klauwhand).

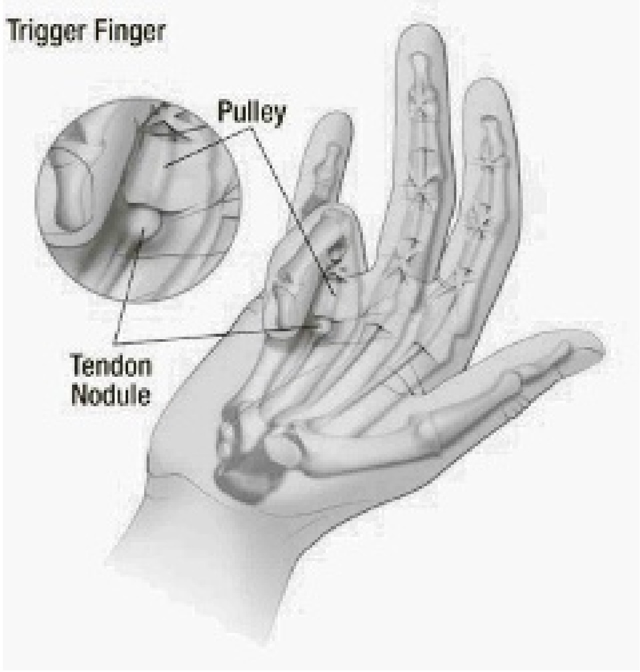

Trigger finger.

De pink en de ringvinger worden het vaakst aangetast. In een vergevorderd stadium kunnen die tot tegen de handpalm kleven. Ook de duim is soms getroffen. Die buigt meestal niet naar binnen, maar gaat tegen de wijsvinger aanleunen.

Ontstaan
Twee procent van de bevolking lijdt aan de ziekte van Dupuytren. Tachtig procent van de patiënten zijn mannen. Zij ontwikkelen de aandoening meestal pas na hun vijftigste, vrouwen na hun zestigste. Er is duidelijk een erfelijke component: vaak zijn er meerdere patiënten in één familie. Daarnaast kunnen verschillende factoren bijdragen tot het ontstaan van de ziekte, waaronder diabetes, epilepsie, alcoholisme, roken en ernstige verwondingen van de hand. De precieze oorzaak van de aandoening is niet bekend.

Behandeling
Indien het eerste gewricht van de vinger gebogen komt te staan, dient de streng verwijderd te worden om verstijving te voorkomen. Als het gewricht al zeer sterk geplooid staat, kan men geen volledige strekking meer garanderen.
Te vroeg opereren is af te raden, aangezien een ingreep in sommige gevallen het woekerproces in het bindweefsel juist in gang zet. Voor een percutane naaldfasciotomie geldt dan weer hoe vroeger je behandelt, hoe beter de resultaten.
Een groot aantal patiënten ontwikkelt binnen de vijf jaar opnieuw strengen. Vaak zijn die wel minder uitgesproken, zodat opnieuw behandelen niet nodig is.

Triggerfinger
Synoniemen: hokkende vinger, springvinger, tendovaginitis stenosans (TVS), stenoserende tenosynovitis, knipmesvinger, snapping finger.

Wat is het?
Een irritatie van de peesschede die de buigpees van een vinger of duim omgeeft. Deze irritatie leidt uiteindelijk tot een lokale zwelling in de pees (nodus van Notta) en/of peesschede-vernauwing. Dit belemmert het normale, soepele glijden van de buigpees tijdens het buigen en strekken van de vinger. Aanvankelijk kan de pees met enige moeite nog wel langs de plaats van irritatie getrokken worden, maar dit is dan meestal erg pijnlijk. Er ontstaat een vicieuze cirkel van ontsteking, zwelling, hokken en opnieuw ontsteken. Soms komt de vinger uiteindelijk helemaal vast te zitten ('op slot') en kan deze niet meer gestrekt of gebogen worden.

Klachten
Een triggervinger of -duim begint vaak met pijn of een vervelend gevoel aan de basis van de vinger of duim. Soms is er een zwelling zichtbaar of voelbaar. Wanneer de vinger gaat hokken of 'op slot' zit, lijkt het soms alsof het probleem zich bevindt aan de bovenzijde van het middelste gewricht van de vinger.

Oorzaak
De oorzaak van een triggerfinger is niet altijd duidelijk. De aandoening ontstaat soms na een zware inspanning of abnormaal gebruik van de hand. Wel komt de aandoening vaker voor bij patiënten met reuma, jicht en suikerziekte, en ligt hier zeker een oorzakelijke relatie.

Behandeling
Het doel van de behandeling is ervoor te zorgen dat de pees niet langer hokken blijft en dat de vinger of duim weer zonder pijn volledig bewogen kan worden. De irritatie van de pees en peesschede moet verminderd worden om de pees weer soepel heen en weer te kunnen bewegen.
Het slikken van ontstekingsremmende medicijnen of het inspuiten hiervan in de peesschede kan de zwelling en pijn verminderen en soms de klachten doen verdwijnen. Ook kan het gebruik van een (nacht) spalkje soms voldoende helpen.
Wanneer deze vormen van behandeling niet succesvol zijn, kan de handchirurg een operatie aanbevelen.

Wouter Mol is huisarts te Curaçao.

Mens & Psyche

Antisociale persoonlijkheidsstoornis

In de filmindustrie maken regisseurs handig gebruik van de eigenschappen van mensen met een persoonlijkheidsstoornis. Zo wordt in de film Girl Interrupted iemand met een borderline persoonlijkheidsstoornis uitgebeeld, zien we in de film Cape Fear een psychopaat en is in The Silence of the Lambs een antisociale persoonlijkheidsstoornis verwerkt.

Scène uit Girl Interrupted.

Tekst: Milangela Plate

Mensen met een antisociale persoonlijkheidsstoornis (ASPS) vertonen als kind al typische gedragsproblemen. Zij hebben opvallend veel plezier in het mishandelen van dieren, ze spijbelen, lopen weg van huis of zijn veelvuldig betrokken bij vechtpartijen, vandalisme of diefstal. Hierdoor worden zij gezien als uitermate lastig en onhandelbaar.

Door hun gedrag stoten zij sociale-re kinderen af en blijven zij slechts omringd door kinderen die eveneens antisociaal gedrag vertonen. Eenmaal ouder en met een rijbewijs op zak, maken deze jongeren zich schuldig aan gevaarlijk rijgedrag, zoals straatraces. In hun roekeloze acties maken zij zich niet druk om hun veiligheid of die van anderen, ook niet als het gaat om familie, vrienden, partner of hun eigen kinderen.

Alhoewel gedragsproblemen vaak al vóór het 15e jaar zichtbaar zijn, kan pas vanaf het 18e levensjaar een antisociale persoonlijkheidsstoornis worden vastgesteld. Op deze manier wordt voorkomen dat puberaal kattenkwaad (waar de meesten wel overheen groeien) onterecht wordt gelabeld als zijnde een persoonlijkheidsstoornis. Bij iemand met een antisociale persoonlijkheidsstoornis houden gedragsproblemen in de volwassenheid aan en worden pas milder na het 40e levensjaar.

Kenmerken ASPS
Kenmerkend voor de antisociale persoonlijkheidsstoornis zijn misleiding, liegen en manipulatie. Ze kunnen zich niet inleven in anderen en houden derhalve geen rekening met andermans wensen, rechten of gevoelens. Aan regels, wetten en maatschappelijke normen hebben zij eveneens lak.

Door zijn impulsiviteit kan de persoon met ASPS moeilijk vooruitplannen: hij leeft van dag tot dag, jaagt eigen plezier en voordeel na en bekommert zich niet om sociale of financiële verplichtingen. Hij zegt plotseling zijn baan op, maakt een grote reis of verbreekt zijn relatie zonder rekening te houden met eventuele gevolgen. Hoewel hij naar intimiteit verlangt, kan hij moeilijk loyaal en trouw zijn. Mensen met ASPS hebben namelijk een diepgeworteld wantrouwen ontwikkeld tegenover hun omgeving. Dit beeld van een 'onbetrouwbaar andere' zien zij telkens weer bevestigd, omdat zij vaak geneigd zijn anderen zodanig uit te testen, te manipuleren, te bedreigen of uit te dagen dat deze mensen vanzelf afhaken. Vaak echter laten mensen met ASPS de ander in de steek voordat deze dat bij hen doet.

Veel mensen met een antisociale persoonlijkheidsstoornis hebben ook andere psychiatrische problemen en/of een alcohol- of drugsverslaving.

De kans is groot dat iemand met een ASPS vroeg of laat in aanraking komt met politie of justitie. Dat is echter niet altijd het geval. Sommigen blijken hun eigenschappen te benutten om hoge posities in het bedrijfsleven te bekleden: wat eerst als impulsief en onverantwoordelijk gedrag werd gezien, wordt dan door hun werkomgeving gezien als 'knopen durven doorhakken' en 'bereid zijn risico's te nemen'. Gevoelsarm zijn wordt als 'zakelijk' beschouwd en egocentrisme als 'ambitie'. Echter zelfs dan nog kan ASPS mensen de das om doen, wanneer hun neiging tot misleiding en manipulatie uitmondt in bijvoorbeeld oplichterij.

Psychopaat
Wanneer er behalve gedragsproblemen ook sprake is van emotionele oppervlakkigheid en het ontbreken van spijt of schuldgevoelens, dan spreken we eerder van een psychopaat. Psychopaten reageren doorgaans kil of onverschillig nadat iemand door hun toedoen schade heeft geleden. Of zij geven hun slachtoffer de schuld: 'had hij maar niet in de weg moeten staan' of 'hij was een sufferd, te goed van vertrouwen'. Spijt betuigen zou een teken zijn van zwakte en erop duiden dat ze met zich laten sollen. Soms laten zij wel iets van berouw zien, maar dat is dan slechts vluchtig, waarna het problematische gedrag ongewijzigd blijft.

Risico- en beschermfactoren
ASPS komt relatief weinig voor, namelijk bij ongeveer 3 procent van de mannen en 1 procent van de vrouwen. De ontwikkeling van ASPS wordt bepaald door een samenspel van factoren.

Biologisch
Tweeling- en adoptiestudies hebben aangetoond dat asociaal gedrag voor 40 tot 60 procent samenhangt met genetische factoren; ouders geven het door aan hun kinderen. Deskundigen beweren tevens dat het gebrek aan angst en de neiging tot impulsief en agressief gedrag bij mensen met ASPS voortkomt uit een aangeboren afwijking in hun hersenen en in de biochemische reacties in hun lichaam.

Het ontwikkelen van ASPS lijkt ook samen te kunnen hangen met complicaties (hersenletsel) bij de bevalling, alsook drugsgebruik en het roken van de moeder tijdens de zwangerschap.

Sociaal
Naast erfelijke factoren kunnen ook opvoedings- en omgevingsfactoren een risico vormen. Zij kunnen echter ook dienen als beschermende factoren, zoals blijkt uit studies bij geadopteerde kinderen. Bij geadopteerde kinderen, genetisch belast met ASPS, werd door een stabiele omgeving en opvoeding alsnog het risico om ASPS te ontwikkelen verminderd.

Onder beschermende factoren worden verstaan een consistente, gestructureerde en sterk betrokken opvoeding (gezin en school), de aanwezigheid van goede sociale rolmodellen en een goede band met vrienden die geen asociaal gedrag vertonen. Andere beschermende factoren zijn een succesvolle schoolopleiding, een goed ontwikkeld aanpassingsvermogen, eigenwaarde en een bovengemiddelde intelligentie.

Risicofactoren voor het ontwikkelen van ASPS bij genetische dispositie zijn daarentegen een inconsistente of te strenge manier van opvoeden, misbruik, mishandeling of verwaarlozing (ook door onbegrensde verwennerij), gebrek aan basale verzorging zoals een ontbijt en schone kleren voor school, alsook psychiatrische stoornissen bij de opvoeders.

Vroeg signaleren
Personen met ASPS ondervinden zelf meestal geen last van hun gedrag. Klachten die ze zelf soms wel kunnen ervaren zijn: ontevredenheid (vooral omdat zij het gevoel hebben door anderen in de weg te worden gestaan), daardoor gespannenheid, een depressieve stemming, verveling en soms angstklachten. Deze klachten worden vaak 'opgelost' met alcohol- en drugsgebruik.

Over het algemeen komen mensen met een ASPS niet zélf om hulp vragen, tenzij het hen goed uitkomt, bijvoorbeeld als ze daardoor een gevangenisstraf kunnen ontlopen. Het is hun omgeving en de samenleving die het meeste last hebben van hun gedrag. Wanneer ASPS bij een volwassen persoon volledig tot ontwikkeling is gekomen, is deze moeilijk te behandelen.

Het is daarom erg belangrijk om gedragsproblemen vroegtijdig te signaleren en in te grijpen. Alleen dan kan het kind zelf, zijn familie, de direct betrokkenen én de samenleving veel moeilijkheden worden bespaard.

Milangela Plate is psycholoog/gerontoloog. Email: milangela.plate@takecare.an

Norva Sling

‘Een beeld voor een reis’

Kunst brengt je op vele plekken - letterlijk en figuurlijk - en helemaal als het de kunstenaars zelf betreft. Hun namen reizen de wereld over, hun inspiratie brengt hen in hogere sferen en met het maken van elk kunstwerk zijn ze weer een stap verder.

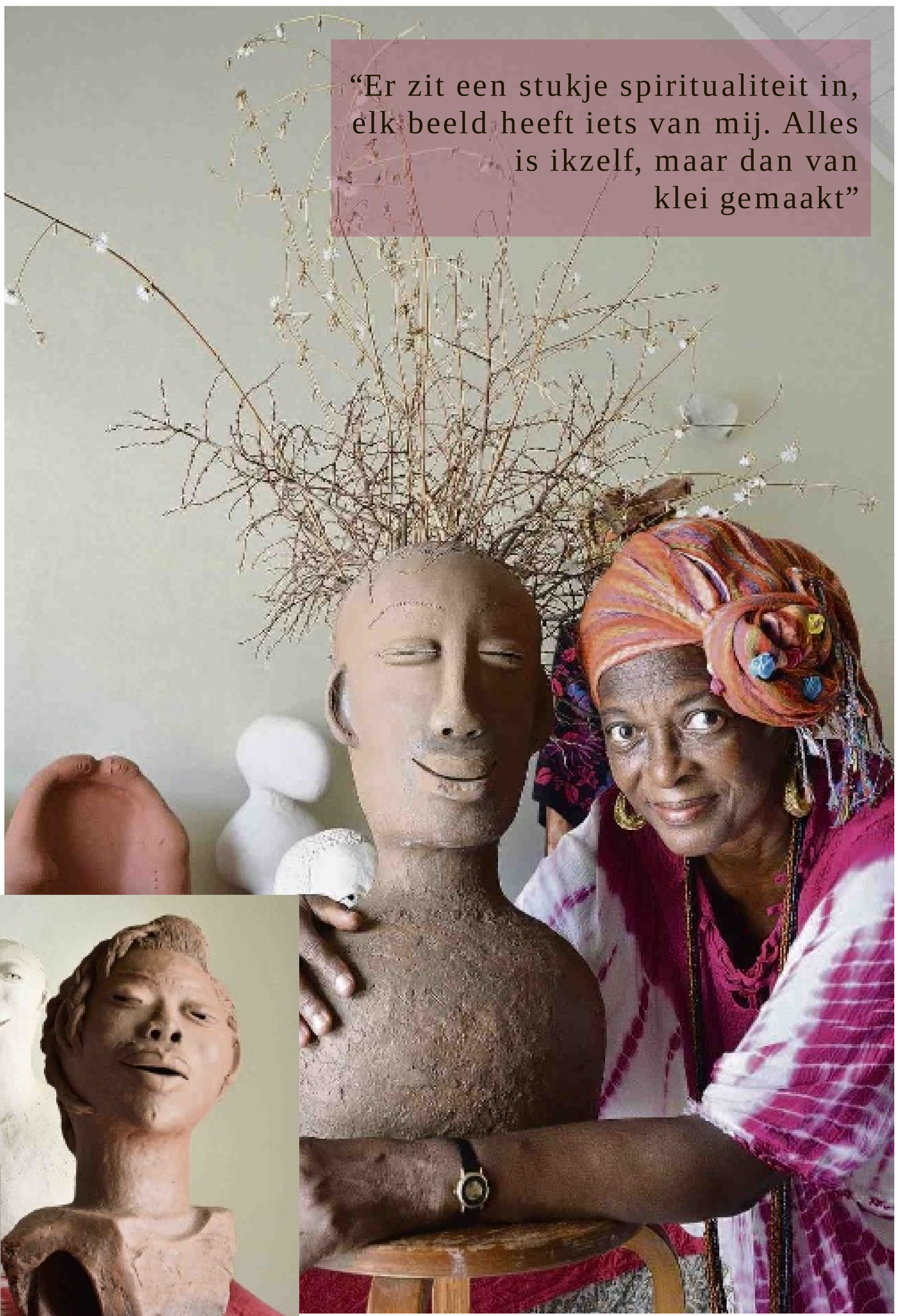

Met een van haar beelden.

Tekst: Lisette Keus Foto’s: Ken Wong

De bekende kunstenares Norva Sling boetseert van deze - wellicht ietwat vage - opening een duidelijker beeld: ze verkoopt haar beelden met als doel een trip naar haar familie in Nederland te financieren.

Drie jaar geleden keerde de beeldhouwster terug naar Curaçao. Ze woonde al zestien jaar in Nederland, maar had een sterk verlangen terug naar haar geboorte-eiland te gaan. Ze doekte alles op en vertrok naar Curaçao. Een groot offer, want haar dochters bleven in Nederland. Maar ze kon niet anders. In een interview met een ander medium toentertijd zei ze zelfs door haar beelden geroepen te worden om terug te keren. Sling: “Ik voelde dat ik terug wilde komen naar het eiland, dus dat heb ik drie jaar geleden gedaan. Maar het gaat sloom met de kunst hier, overal trouwens, en mijn kinderen zitten in Nederland. Ik kwam terug op Curaçao en had het idee op zoek te zijn naar iets, ik had een bepaald beeld, maar ik weet niet of ik gevonden heb wat ik zocht. Nu ga ik voor een langere tijd terug naar Nederland, mijn ticket staat voor zes maanden, maar hoe het gaat lopen weet ik nog niet. Ik weet nu in ieder geval wel wat ik moest weten.”

Familie

Waar de kunstenares begon met het scheppen van haar beelden, werd ook een beeld gebroken. Toch houdt Sling het hier aan en blijft Curaçao speciaal voor haar, al vraagt ze zich af waar het respect van wat ze van vroeger kent is gebleven. Of ze het echter in Nederland gaat vinden, weet ze ook nog niet. In ieder geval zijn daar haar dochters en kleinkind.

“Sinds ik terug ben op Curaçao ben ik niet meer in Nederland geweest. Ik heb ook mijn dochters al die tijd niet gezien. En nu heb ik een ticket van hen gekregen”, zegt de verheugde kunstenares. Maar om de beelden te laten voor wat ze waren zag ze niet zitten, daarbij is het leven in Nederland in euro’s.

Sling: “Mijn beelden hebben mij al heel vaak geholpen, op verschillende manieren en nu helpen ze me weer. Ik ben nu mijn beelden aan het verkopen, ook om een deel van mijn verblijf te betalen. Ik vind het altijd heel moeilijk om een prijs te zetten voor mijn beelden, altijd weer opnieuw. Beelden passen niet bij geld. Maar aan de andere kant heb je toch geld nodig, in deze wereld kan je gewoon niet zonder. Maar hoe kan ik nou een prijs noemen voor iets dat uit mij is gekomen, je kunt het niet in geld betalen eigenlijk. Het is alsof ik een stukje van mezelf weggeef en dat is elke keer heel erg moeilijk. En als iemand iets heel mooi vindt, wordt het nog moeilijker om een prijs te zetten. Soms denk ik dan, neem dat ding maar mee. Nu zal ik dus ook mijn beelden onder de prijs verkopen die ik er normaal voor zou vragen.”

Afstand doen

Ook als Sling afstand doet van beelden die in opdracht zijn gemaakt of bij een ‘normale’ verkoop via een galerie, doet het een beetje pijn: “Ik werk ook wel in opdracht, mensen vragen mij dan dingen van klei te maken, maar dan praat ik eerst met de mensen en maak dan iets vanuit mijn inzicht. Ik kan geen gewone dingen maken, alles is kunst. Wat kunst kunst maakt? Kunst is kunst, non. Er zit een stukje spiritualiteit in, elk beeld heeft iets van mij. Alles is ikzelf, maar dan van klei gemaakt.”

Sling lijkt ook een beetje op haar beelden; haar huid is glad, haar (kleding)stijl met een Afrikaanse invloed. “Als ik werk weet ik al wat ik moet doen. Mijn beelden groeien. Ik begin te werken en dan komen er hele vreemde dingen uit die ik zelf niet had kunnen bedenken. Je moet niet denken, gewoon doen. Maar als je iets goed doet, mogen daar geen lelijke dingen in voorkomen. Je kunt het achteraf wel aanpassen en veranderen, maar het moet allemaal samenvallen en kloppen. Anders komt er een barst in. Zo werkt dat ook met kunst, je moet het vanuit eerlijkheid maken, dan kan het goed gebakken worden en zal het één geheel blijven.”

Werk van Norva Sling.

Norva Sling

Eenheid in verscheidenheid

De kunstenares vergelijkt dit met de natuur. “Ik houd van de natuur, de natuur biedt voor iedereen iets. Ik ga vaak wandelen en dan pak ik bijvoorbeeld stenen en voor iedereen is er wel een steen die hij of zij mooi vindt. De wereld is opgebouwd uit allemaal individuen, maar samen zijn we één. Zoals de bladeren van een boom allemaal verschillend zijn, maar samen wel die boom maken. Dit viel mij voor het eerst op toen ik nog heel jong was; ik stond de rozen van de rozenstruik te bekijken en zei tegen mijn moeder dat alle rozen rozen waren, maar allemaal verschillend. Ze waren hetzelfde, maar niet gelijk.”

“Zo werkt dat ook met talent”, vervolgt ze haar levensles. “Ik heb mijn talent van God gekregen. Je moet niet jaloers zijn. Je moet genieten en wijs worden. Weten dat jij ook goed bent in iets. Niet naapen, jij hebt ook die kracht. De eerlijkheid in het kunstwerk kan je ook niet kopiëren. En als je naaapt wordt jouw naam genoemd naast die van een ander, dat wil je toch niet? Je moet ook niet kunstenaar worden omdat je artiest wilt zijn. Als je iets wilt zijn voor de show, dan werkt dat niet. Een kunstenaar is eerlijk, heeft geduld en speransa.”

“Ik houd ook van mensen, van de gezichten, van de uitdrukkingen op hun gezicht. Kijk nou dit kleine meisje”, en ze pakt er een beeld bij met een sprekende uitdrukking rond haar mond. ”Dit beeld is geïnspireerd op mijn buurmeisje Aticha. Het kleine meisje zag ik altijd buitenspelen en ze speelde altijd de baas over haar vriendinnetjes en dan keek ze zo.” Sling probeert de uitdrukking na te doen, maar het beeld verbeeldt het beter. “Brutaal kijkt ze, non!”, grapt Sling. “Ik onthoud altijd heel veel en dat komt dan soms ineens spontaan terug, zo dus ook blikken. Dat helpt me in wat ik doe, maak en wat ik zeg. Het is ergens in mijn hoofd bewaard zonder dat het mij gestoord heeft. Dit is toch fantastisch dat hersenen dat kunnen. Je leert meer begrijpen als je meer weet.”

Inspiratie

Kleurrijk

Plato zei ooit: 'De essentie van alle kunst is nabootsing: het uitbeelden van het menselijk leven.' Andere kenners, critici en filosofen zijn juist weer van mening dat artiesten scheppers zijn: ze creëren, ze maken van niets iets. Hoe het ook zij, alle kunstenaars hebben inspiratiebronnen. In deze rubriek vragen we Curaçaose artiesten en artiesten met een band met het eiland, naar hun inspiratiebron en dan in het bijzonder welk werk of welke andere artiest hen geïnspireerd en beïnvloed heeft.

Ze staat bekend om haar bonte werken, de ene keer een beeld van een vreemde vogel, de andere keer een schilderij van een meer bekende vogel, maar altijd is kleur haar uitgangspunt. Het is een vrolijk samenspel van werkelijkheid en fantasie, vaak geïnspireerd op Curaçaos schoon. Raar is het dan ook niet dat Mirjam Griffioen Romero Britto noemt als haar voorbeeld.

Mickey Mouse volgens Romero Britto.

Kleur
Griffioen: "Zijn werken zijn altijd heel kleurrijk, heel vrolijk. Hij is bekend van bijvoorbeeld die Micky Mouse en andere dingen die hij voor Disney maakte. Als je een schilderij van hem ziet zal je het meteen herkennen, de stijl Pop Art. Ik heb mijn eigen stijl ontwikkeld, maar je kijkt veel naar andere artiesten en bedenkt dan 'wat vind ik leuk, wat niet?' Romero's werken waren meteen een voorbeeld voor me: hele felle kleuren, heel leuk. Ik kijk niet naar werken en denk dan 'dat wil ik ook', maar ik kijk natuurlijk wel een beetje. En nee, ik heb nog nooit een werk van hem nagemaakt om te kijken of het hetzelfde zal worden. Ik weet ook niet hoe hij precies werkt, volgens mij spuit hij veel. Met spuiten krijg je gemakkelijker grote vlakken egaal, ik heb dat nu wel meer onder de knie, maar dan met een kwast. Ik heb geen zin om met een gasmasker op te werken hier in deze hitte", zegt ze grappend.

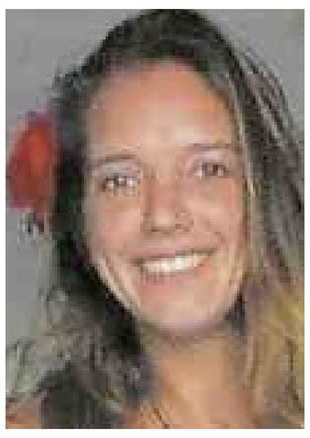
Miriam Griffioen

Groot met kunst
Maar niet alleen iemand zijn of haar kunst kan een inspiratie zijn, ook de persoon zelf. "Romero zelf is iemand in de kunstwereld die ik bewonder. Hij heeft ook bijvoorbeeld een eigen kledingcollectie en schoenen. En natuurlijk heeft hij heel veel mensen voor hem werken nu, maar ik vind het mooi om te zien dat je zo groot kunt groeien met je kunst. Van hem kan ik een hoop leren."

Griffioen gebruikt overigens niet altijd alleen maar verschillende kleuren in één werk om maar kleurrijk te zijn. Ook één kleur heeft kleuren.
"Ik ben nu bezig voor het Pagagayo-hotel en heb als thema onderwater. Dus schildpadden, lionfishes en van die leuke ballonvisjes. Hiervoor heb ik maar drie blauwtonen gebruikt die ik steeds meng. Zo krijg je binnen één kleur heel veel verschillende tinten. En voor de voorbeelden ga ik regelmatig snorkelen om te kijken hoe de visjes eruit zien. Laatst heb ik ook foto's gemaakt van een schildpadje om die na te schilderen, maar dan kijk ik op internet naar andere foto's en bedenk dan dat ik maar beter fotografie aan een ander kan overlaten en ik het bij schilderen laat", meent de, net als in haar werken, vrolijke Griffioen.

Kunst

Karel Bade op Lowlands

Op het Lowlands festival zijn dit jaar twee sculpturen van Karel Bader te zien. Het gaat om Ins Blaue en Rawsome!

De sculpturen komen uit de collectie van Museum de Fundatie. Het 12 meter hoge Ins Blaue van David Bade is nieuw en beleeft in Biddinghuizen zijn première. De grote stalen bol Rawsome! reist voor de tweede keer af naar het festival dat tot 19 augustus wordt gehouden. Na Lowlands worden beide werken in de beeldentuin van Museum de Fundatie bij Kasteel het Nijenhuis, Heino/Wijhe, geplaatst.
Beeldend kunstenaar David Bade (Curaçao, 1970) maakt onder meer grote sculpturen waarin hij alle materiaal dat hem voorhanden komt (her)gebruikt. Kleurrijk, levensgroot, absurdistisch. Bade, in 1993 onderscheiden met de Prix de Rome en in 2010 met de Sikkensprijs, maakte voor Lowlands 2012 en de beeldentuin van de Fundatie Ins Blaue; een reusachtige ridderfiguur die bezoekers van het festival direct na entree van het terrein tegen het lijf lopen. 'Ins Blaue is de ridder die zijn hele, oranje uitgeslagen, hebben en houwen meesleept en de wacht zal houden op het festivalveld en in de beeldentuin' (Ronald A. Westerhuis.
Rawsome! is een grote roestvrij stalen bolvorm van 4 meter doorsnede. Rawsome! weerspiegelt de wereld om zich heen; de kijker ziet zichzelf en zijn omgeving erin terug. Kleinere bollingen op het oppervlak herhalen het beeld, holle delen verkleinen het en keren het om. De bol, het oersymbool van eenheid, wordt daarmee tegelijkertijd een symbool van veelheid.
Ins Blaue zal net als Rawsome! en eerder Prolong van het kunstenaarsduo Heringa/Van Kalsbeek, een 'vaste' plaats krijgen in de beeldentuin van Museum de Fundatie en worden opgenomen in de kunstcollectie van de Provincie Overijssel. Beide sculpturen zijn in 2013 ook weer in Biddinghuizen te zien.

Theater

Luna Yen: Open podium voor jongeren

La Tentashon begint binnenkort met de audities voor Luna Yen, het 'open podium' oftewel de talentenjacht voor jongeren. In de categorieën dans, zang, acteren, rap, breakdance, hiphop, spoken word en stand up comedy mogen 15 jongeren en/of groepen laten zien wat ze kunnen.

Er zijn vier audities, na afloop waarvan de deelnemers direct horen of ze mee mogen doen aan Luna Yen. De eerste auditie is op 10 september en het seizoen loopt tot december, als de finale gehouden wordt. De voorrondes leveren ieder een winnaar en een eerste finalist op, die doorgaan naar de volgende ronde.

Om kandidaten te interesseren voor deelname, gaat de organisatie naar scholen en

moedigen ze de jongeren aan om mee te doen in samenwerking met hun docent CAV (Cultureel Artistieke Vorming).

De winnaar en eerste finalist gaan vervolgens naar Nederland, de nummers drie en vier gaan naar de Bovenwinden, vijf en zes naar Aruba en zeven en acht naar Bonaire. De eerste twee doen in Nederland mee aan het Move Your Art Festival van Kunstbende, dat jaarlijks gehouden wordt. Ze werken daar aan een gezamenlijke productie.

Hierna begint de nazorg. De jongeren geven de organisatie een wishlist, een lijstje met hun ambities op artistiek gebied. Ze komen dan terecht in verschillende producties, zowel lokaal als internationaal. Ook wordt er gekeken naar de mogelijkheid om hun talent verder te ontwikkelen op een academie in Nederland, de Verenigde Staten of in de regio.

Voor meer informatie: bel Teatro Luna Blou 462-2209 of mail naar latentashon@gmail.com

Culturele Agenda

KUNST & EXPOSITIES

Art Brut in Mon Art Gallery
Spontaan, inventief en niet volgens de gangbare regels van de kunst: Mayra de Jongh, Ivar Pieternella en diverse kunstenaars van de Caprileskliniek. De tentoongestelde werken zijn ontstaan in het Open Atelier van de beeldende therapie of bij het kunstinstituut Instituto Buena Bista, dat gevestigd is op het terrein van de kliniek.
De gallery is non-stop geopend van maandag t/m zaterdag van 10.00 - 19.00 uur.

Fo'i Laman
Bij Landhuis Bloemhof is de expositie 'Fo'i Laman' te zien, met lampen, schilderijen en collages van Rahim Abraham, Annemieke Zwikker en Glenda Tdlohreg. Op zaterdag 8 september is er een 'meet & greet the kunstenaars' vanaf 10.00 uur. Landhuis Bloemhof is open dinsdag t/m zaterdag van 09.00 - 14.00 uur.

Den Haag
Tot 24 augustus is van maandag t/m vrijdag de tentoonstelling van Patrick Mezas en Vincent Jong Tjien Fa in de Sala Cola Debrot van het Kabinet van de Gevolmachtigde minister van Curaçao (Badhuisweg 175) in Den Haag nog te zien.

Small People, a tribute to humility
Nog tot 3 september is in Het Curaçaosch Museum de expositie 'Small People, a tribute to humility' te bezichtigen met werken van Giovani en Philippe Zanolino, het ZZ Team.
Openingstijden: dinsdag t/m vrijdag van 08.30 - 16.30 uur en zaterdag en zondag van 10.00 - 16.00 uur. Voor meer informatie bellen naar 462.3873.

Who more schi-fi than us
Tot 26 augustus is in de Kunsthalkade in Amersfoort de expositie 'Who more schi-fi than us' te bezichtigen. Op deze expo van hedendaagse kunst uit de Cariben is Curaçao vertegenwoordigd door David Bade, Tirzo Martha en Tony Monsanto. Voor meer info: www.kunsthalkade.nl

MUZIEK

CD Rudolf Palm

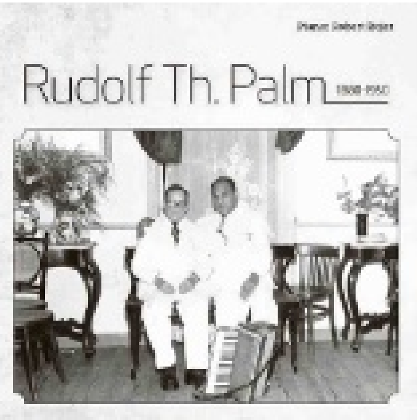

De Maduro Muziek Stichting op Curaçao heeft zeer recent een cd uitgebracht met een 18-tal werken van de Curaçaose musicus en componist Rudolf Palm (1880-1950). Rudolf Palm is een kleinzoon van Jan Gerard Palm (1831-1906) en de vader van de Curaçaose componisten Albert Palm (1903-1958) en Edgar Palm (1905-1998). De composities worden op de cd vertolkt door de Curaçaose medicus-musicus-componist Robert Rojer.

De cd is nu op Curaçao te koop bij Boekhandel Mensing's Caminada. In Nederland is de cd te bestellen via de website van de Palm Music Foundation. http://www.palmmusicfoundation.com/).
Binnenkort in de Ñapa een artikel van Joop Halman over deze cd.

Curaçao North Sea Jazz

Vrijdag 31 augustus
Hershell and Friends featuring Luis Salinas, Sergio George' All Star Salsa Friends, Dizzy Gillespie™ All-Star Big Band lead by Paquito d'Rivera, Jill Scott, Buika, Rubén Blades, Caro Emerald, Allen Toussaint's 'The Bright Mississippi' featuring Don Byron & Marc Ribot, Santana.
Zaterdag 1 september
Marcus Miller, Joshua Redman met Aaron Parks, Matt Penman en Eric Harland: James Farm, Alicia Keys, Waylon, Siudy, Randy Crawford en Joe Sample Trio, Maná, Paquito D'Rivera Septet, India.Arie.
Locatie: World Trade Center
Meer informatie: http://www.curacaonorthseajazz.com/

NIEUW & OPMERKELIJK

Paint to Relax
Workshop: Anti-stress, anti-depressie, anti-eenzaamheid. Een ochtend of middag met kunstenares Nena Sanchez in haar drie uur durende workshop 'Paint to relax'. Leer schilderen voor uw plezier en creatief omgaan met kleur. Ervaring niet nodig.
Datum: zondag 26 augustus
Tijd: 1e workshop 09.30 uur tot 12.30 uur, 2e workshop 14.30 uur tot 17.30 uur.
Plaats: Landhuis Jan Kock, Willibrordus.
Voor meer informatie of reserveren: email info@jankokcuracao.com of bel tel 738.2377 tussen 10.00 en 17.00 uur.

Atelier Art2gether:

Kinderworkshop
Thema: flessenpost.
Datum: zaterdag 25 augustus
Tijd: 10.00 tot 12.00 uur
Kosten: 37,50 gulden incl. materiaal, drinken en iets lekkers.

Workshop voor volwassenen
Maak kennis met een kunstenaar. Op verzoek weer een workshop met de stijl van Chirag Bangdell, een kunstenaar uit Nepal. De workshop bestaat uit mixed mediatechnieken. Incl. materiaal, hapjes en drankjes in de sfeer van de kunstenaar.
Datum: zaterdag 8 september
Tijd: 16.30 - 18.00 uur
Kosten: 45 gulden incl. pompoensoep, vegetarische hapjes en kruidenthee.

Schilderlessen
Het plezier van schilderen ontdekken in 4 lessen.
Start: dinsdag 4 september van 10.00 tot 11.30 uur en 's avonds van 19.30 - 21.00 uur
Kosten: 150 gulden incl. materiaal, koffie, thee,
Vervolglessen in oktober en november, steeds in combinaties van 4 lessen.

Meer informatie: Astrid van Dorp, Kaya Ma Pieternella M12 (afslag St. Michiel), Tel. 515-3141 www.art2gether.com of www.facebook.com/AtelierArt2gether

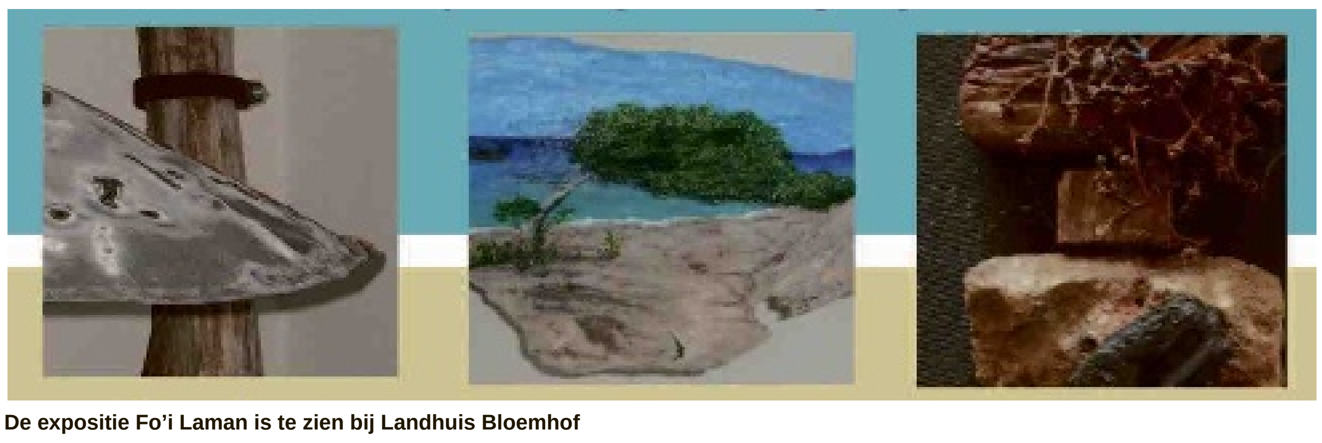
De expositie Fo'i Laman is te zien bij Landhuis Bloemhof

DANS & THEATER

Gobiernu a kai?
Een moderne stand-up comedy van Boskwiri & Friends met Chokoy, Loloy, Dibo Doran, Boy, Robby Juliana en Boskwiri. Een voorstelling vol humor waarin verschillende politici en mensen uit de wereld van de media worden neergezet.
Zaterdag 18 aug. 21.00 uur
Zondag 19 aug. 20.00 uur
Plaats: Teatro Luna Blou
Entree: 27,50 gulden

Boskwiri

Luna Yen
Binnenkort beginnen de audities voor het nieuwe seizoen van Luna Yen, het open podium voor jongeren (zie kader).
Eerste editie: maandag 10 september.
Met Chris Strick, dj Carlito, Slick en el Beat & The Best of Luna Yen 2011.
Locatie: La Tentashon
Entree: 15 gulden

FILM

Filmhuis Openbare Bibliotheek
11 en 13 september: If I want to whistle I whistle.
9 en 11 oktober: Tous les Soleils.
Plaats: Auditorium, Nationale Bibliotheek, Scharloo
Tijd: 19.00 uur

BOEKEN & LITERATUUR

The Portuguese Immigrant in Curaçao
Charles do Rego analyseerde het proces van immigratie, participatie en integratie in het kader van zowel de verzendende als de ontvangende landen. Inzicht op de uitkomst van de strijd om de eigen cultuur te behouden én om zich tegelijkertijd aan te passen en te gedijen in een nieuwe samenleving.
Het boek is verkrijgbaar in de lokale boekwinkels en bij Caribpublishing.

Vuurwerk in mijn hoofd
Het eerste boek voor kinderen (11/12 jaar) van Roland Colastica met de titel Vuurwerk in mijn hoofd (ISBN 978 90 258 5998 5 - 30 gulden) is uitgegeven bij Leopold en op Curaçao te verkrijgen bij Bruna en Mensing's Caminada. Roland Colastica, geboren op Curaçao (1960), was de jongste van 9 broers en 1 zus. Zijn moeder was sopraan in het kerkkoor en zijn vader een gepassioneerd verteller van filosofische verhalen. Roland (Roj) groeide dus op met muziek, zang en 'storytelling'. Hij kwam er al jong achter dat ook hij niet zonder creatieve expressie kon. De bekende kinderboekenschrijver Sjoerd Kuyper begeleidde Roland in het schrijversproces (www.rolandcolastica.com / www.leopold.nl).

Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover
Nel Casimiri-Veenboer dook de geschiedenis in en schreef een boek over een van haar voorvaderen. Het boek is getiteld Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover en voor 29,50 gulden verkrijgbaar bij Bruna en Mensing's Caminada.
Zie pagina 7 van deze Ñapa.

VARIA

Landhuis Groot Santa Martha
Iedere eerste zondag van de maand houdt Landhuis Groot Santa Martha een Open Dag. Er is een keuze uit verschillende soorten krioyomaaltijden, een buffet, lekkernijen en drankjes. Ook zijn er producten van de werkplaatsen te koop.
Tijd: 09.00 - 15.00 uur.
Toegang volwassenen: 2,50 gulden. Kinderen: 1 gulden.
Voor meer informatie: telefoon 864-7287.

Ascencion
Iedere eerste zondag van de maand is er vanaf 10.00 uur Open Huis op landhuis Ascencion. De toegang is gratis. Om 11.00 uur is er een rondleiding om en door het landhuis.
Stichting Vormingscentrum Landhuis Ascension organiseert vrijwel iedere donderdag rondleidingen over de plantage en omgeving. Vanaf 08.30 uur bent u welkom. De rondleiding duurt ruim een uur. Deelname is uitsluitend mogelijk bij opgave via tel: 864-1950, 518-7265 of per mail: info@landhuisascencion-curacao.com.

NOTEERT U ALVAST

'A breast or Two'
Expositie en kunstagenda over borstkanker. In oktober zal in de Mon Art Gallery in het Renaissance Rif Fort de expositie 'A breast or Two - Celebration of Life' te zien zijn en de uitgave van de unieke Art Desk Dairy 2013, een kunstagenda met teksten van Nicole Grimmelt-Pieternella en illustraties van Wilson García. Meer dan veertig kunstenaars, waaronder José Maria Capricorne, Tirzo Martha, Ria Houwen, Evelien Sipkes, Yubi Kirindongo, Ellen Spijkstra, Hortence Brouwn en sieradenontwerpster Rebecca Paz, hebben zich laten inspireren door de teksten van de door borstkanker getroffen Curaçaose Nicole.

De Culturele Agenda verschijnt iedere zaterdag in de Ñapa.
Stuurt u alle info s.v.p. naar: agenda.cultuur@gmail.com

Zeerover en renegaat Soliman Reys De Veenboer

Historie tot leven gebracht

Onlangs sprak ik met Nel Casimiri. Aanleiding voor dit interview was het feit dat onder haar meisjesnaam C.D.M. Veenboer, een roman op de markt verscheen met de klinkende titel Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover. De naam Veenboer twee maal op de voorkaft van het boek, wekt meteen de aandacht. Dit geldt ook voor de rest van de titel, die door het Arabische 'Soliman Reys' een connectie met de Arabische wereld suggereert, en door de woorden renegaat en zeerover ons brengt naar reeds lang vervlogen tijden.

Tekst: Liesbeth Echteld

Al in het eerste hoofdstuk, Mijmeringen, blijken deze associaties niet onterecht. De hoofdpersoon, Soliman Reys, bevindt zich in Algiers, biddend in een moskee, terwijl hij terugdenkt aan zijn jeugd in het West-Friese Hoorn, toen hij nog Dirk heette, en tegen de familiegewoontes in geen turf leerde steken, maar leerde lezen en schrijven.

Al snel plaatst de schrijver de lezer in de tijd van de Tachtigjarige oorlog. De strijd tegen de Spanjaarden is in volle gang. Er wordt gerefereerd aan de Geuzen en de Beeldenstorm. Met enkele sfeertekeningen maakt de lezer kennis met het toen rijke West-Friese havenstadje Hoorn, waar het een komen en gaan was van vele soorten zeilschepen. Op subtiele manier verwerkt de schrijfster een schat aan historische informatie op allerlei gebied in de roman. Niet alleen wordt er een hoofdstuk gewijd aan het onderwijs uit de zeventiende eeuw met een verwijzing naar wijsbegeerte en retorica. Ook wordt in dit verband de belangrijke rol van het Latijn onderstreept, een taal die de hoofdpersoon ook onder de knie krijgt. Daarnaast krijgt de lezer nauwkeurige informatie over de vorm en de bouw van zogenaamde Fluyt-schepen, die ook met twee historische tekeningen in het boek worden afgebeeld. De veelvuldige kennisoverdracht, die niet vertragend werkt voor het verloop van het verhaal, maakt de roman voor jong en oud interessant.

In hoofdstuk 5 brengt de schrijfster Dirk in contact met een ander belangrijk personage, Simon De Danser uit Dordrecht. Dirk wordt schrijver op het schip van De Danser, die hem het vak van schipper leert, terwijl zij gezamenlijk vele zeeën bevaren. Marseille, Constantinopel en Algiers doen zij samen aan. Technische termen als splitsen, breeuwen en knopen, passeren de revue. Dirk leert zeilen, en de lezer met hem: 'Als hij sprak met de matrozen moest hij het verschil weten tussen kop en kont, tussen bak- en stuurboord; de verschillen tussen gijpen en wenden, geien en opdoeken, reven en weghalen, korte en lange splits of wanneer een kutsplits, knopen of steken, tanen of lapzalven, hieuwen of doorhalen, nagels of spijkers, korvijnagels of kikkers.' (p.23)

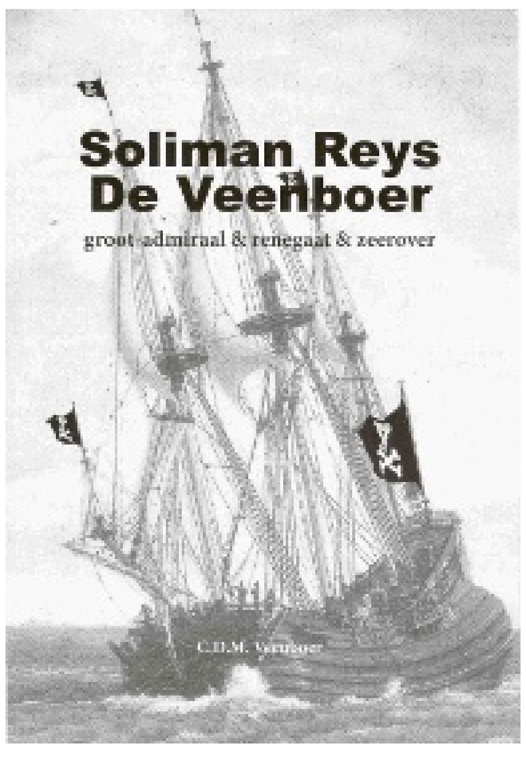

De schrijfster geeft de persoon van Dirk meer diepgang door hem te vergelijken met De Danser, die een veel strammer karakter heeft, en die er niet over peinst om renegaat te worden door van het christendom over te stappen naar de islam, zodra de gelegenheid zich voordoet. Dirk blijkt die stap wel gemaakt te hebben, zoals al uit het eerste hoofdstuk kan worden afgeleid. Naast Simon De Danser wordt aan de lezer ook een zekere Haga, een zaakgelastigde voor de Heeren van de West-Indische Compagnie gepresenteerd, en zijn tijdgenoot, Wijnandt de Keyser van Bollandt. Ook deze twee romanfiguren blijken elkaars tegenpolen, hetgeen de spanning in de roman doet toenemen. Vanaf hoofdstuk 10 wordt het de lezer duidelijk dat Dirk, die zich opwerkt tot groot-admiraal, zich in Algiers gevestigd heeft, waarbij zich aan de lezer de wereld van handeldrijven en van zeeroverij en piraterij ontvouwt. De rode draad daarbij lijkt dat degene die vandaag je vriend is, morgen je vijand kan zijn, en omgekeerd. Schepen worden geënterd, de buit wordt onderling verdeeld. Dirk leert in Algiers ook joodse kooplieden kennen met namen als Capriles en Maduro (een historische knipoog naar Curaçao?) en legt contact met de bekende schipper Bontekoe en met Jan Jansz van Haarlem. Romantiek komt om de hoek kijken, wanneer de schrijfster Fatima als echtgenote van Dirk ten tonele voert. Het huwelijk tussen beiden is gelukkig. Dirk heeft echter heimwee naar zijn geboorteplaats Hoorn. Zijn wens om zich daar weer te vestigen, zal niet in vervulling gaan.

De roman besluit met een verantwoording van de schrijfster. Daarin wordt vermeld dat Dirk een op de werkelijkheid gebaseerde persoon is. Maar dat de vrienden die Dirk in Algiers maakt, uit haar fantasie ontsproten zijn. Onwillekeurig dringt zich bij de lezer de vraag op of dat ook voor Fatima geldt, en voor de twee zoons die de schrijfster uit het huwelijk laat voortkomen.

De schrijfster eindigt haar verantwoording met de opmerking: 'Ik denk zelf dat een boek dat Nederland verbindt met de islam en de joden in het Midden-Oosten op een historisch correcte wijze, in onze tijd een goed idee is.' (p.126)

Op mijn eerste vraag over de oorsprong van deze boeiende roman, ontvouwt Nel Casimiri een interessante wereld, die niet alleen stof tot nadenken geeft over de hoofdfiguur, maar ook over de wereld van toen, in relatie tot het heden.

Casimiri: "In het jaar 2000, gaven Hans van Gelderen en Sjaan van Gelderen-Berkhout het boek met de titel Genealogie van het geslacht Van Gelderen Veenboer. Assendelf/Heemskerk uit. In dat boek werd ook uitgebreid aandacht besteed aan de geschiedenis van het geslacht Veenboer. Mijn vader, Simon Johannes Veenboer, die in 1984 overleed, was altijd erg geïnteresseerd in de geschiedenis van zijn familie. Zijn grootste trots in die familie was de legende van een echte zeerover. De twee onderzoekers gingen echter in hun speurtocht niet zo ver terug in de geschiedenis, en kwamen tot aan Wouter Veenboer, wiens geboorte en sterfdatum onbekend zijn gebleven. Zijn oudste zoon, Gerrit Wouterszoon Veenboer overleed op 24 mei 1713 te Assendelft. Assendelft is de standplaats van de Veenboeren gebleven, zo valt te lezen in dat boek."

"Mijn vader vertelde mij vroeger dat de familiegeschiedenis kleurrijk was met zelfs een piraat in de familie. Dat nam ik met een korrel zout. Ik geloofde het eigenlijk niet. Maar mijn nieuwsgierigheid was door die verhalen wel geprikkeld. Ik kwam er niet aan toe om dit echt uit te zoeken. Trouwens, waar moest ik mijn speurtocht dan beginnen? De publicatie over de stamboom van de familie was voor mij net de impuls en stimulans om wel op speurtocht te gaan."

"Vanuit Curaçao omvatte het zoekwerk vooral het googlen op internet met als uitgangspunt de naam Veenboer. Op internet stuitte ik op een site van Wikipedia. En dat leverde een schat aan gegevens op, die een aanvulling waren op de studie van de familie Van Gelderen."

"'De zeerover Soliman Reys, alias De Veenboer, leefde honderd jaar voor de genoemde Wouter Veenboer, zoals uit de geschiedenis blijkt. Wat we van hem weten wordt meestal door anderen verteld, maar hij heeft ook zelf minimaal één keer een brief geschreven naar de Heeren van de Staten-Generaal. Een van zijn opvolgers was een neef van hem, de jonge Veenboer. Diens vader woonde in Haarlem, dus onder de 'rook' van Assendelft. Soliman Reys is in 1620 gestorven tijdens een gevecht op zee. Een kanonskogel verbrijzelde zijn been. Wanneer de jonge Veenboer is overleden, heb ik niet kunnen achterhalen."

"Uit de verkregen informatie heb ik gegevens terug kunnen vinden, die zo tot de verbeelding spraken, dat ik besloot om er een verhaal van te maken. Weliswaar op historische feiten gebaseerd, maar daar waar er leemtes waren, heb ik zelf een inkleuring gegeven."

"Het volgende staat wel vast", zegt Casimiri. "Hij is op 16 mei 1620 met een sloep de haven van Algiers binnengebracht. Maar wanneer en waar hij geboren is, is minder zeker. In elk geval in West-Friesland. Zijn schip van de laatste jaren kwam van Hoorn, waardoor veel schrijvers hem 'van Hoorn' noemden, maar er waren verschillende plaatsen in West-Friesland van waaruit men ter kaapvaart kon varen", aldus Casimiri.

Ze vervolgt: "Dit gebeurde met officiële toestemming van de Staten-Generaal, dus met een commissie. Hoorn kan dus ook de vertrekplaats uit West-Friesland zijn geweest voor De Veenboer."

Op mijn vraag aan de schrijfster, wat zij ervan vindt dat haar voorvader naast brievenschrijver ook zeerover was - die het weliswaar bracht tot groot-admiraal en die gedurende zijn leven het christendom liet voor wat het was en islamiet werd, vervolgt zij: "Niet iedereen is er trots op een echte zeerover in de familie te hebben. Zeker niet als blijkt dat hij overgegaan is naar de islam, omdat dat voor hem beter was in die tijd. Het feit dat hij een renegaat was, heeft een negatieve connotatie. Dit is terug te vinden in de stukken van schrijvers die over mijn voorvader bericht hebben. Maar volgens mij, en dan kan ik bevooroordeeld zijn, kan uit de stukken die ikzelf heb bestudeerd, afgeleid worden dat Dirk beschouwd kan worden als een sympathiek persoon, die niet anders handelde dan anderen uit zijn tijd."

Nel Casimiri

"Om aan nog meer historische stukken te komen, ging ik, zodra ik daar de gelegenheid toe had, naar archieven. Documenten in het Nationaal Historisch Archief in Den Haag waren voor mij zeer belangrijk. Ik kon daar brieven achterhalen die De Veenboer, als Soliman Reys, zelf schreef aan de Staten-Generaal. Ook vond ik brieven waarin anderen, zoals de consul van Algiers, over hem schreven. Deze brieven waren soms lovend, en soms minder positief van toon. In ieder geval was het zo, dat De Veenboer voor mij ging leven. Hij werd als het ware een levende figuur, en ik voelde de behoefte om hem aan de vergetelheid te ontrukken door het schrijven van een historische roman."

"Toen ik in 2007 in het Nationaal Historisch Archief aan het werk was en net Gerard van Krieken een handelseditie van zijn proefschrift, Kapers en Kooplieden. De betrekkingen tussen Algiers en Nederland, uitgegeven bij de Bataafsche Leeuw, aanbood, kwam ik te weten dat er aan het begin van de twintigste eeuw een belangrijke uitgave was, waarin bepaalde archiefstukken over de periode waarin mijn voorvader geleefd had, beschreven werden. Met heel veel moeite heb ik die uitgave vanuit Curaçao via het internet kunnen achterhalen en kunnen kopen. Deze uitgave is voor mij een belangrijke bron om de geschiedenis te reconstrueren. De in de uitgave weergegeven feitelijkheden hebben mij gevoed om mijn roman te schrijven."

"Ik heb uiteraard veel historisch materiaal bekeken om de tijdsgeest goed weer te kunnen geven. De situatie op het Iberisch schiereiland, in de middeleeuwen en aan het begin van de Gouden Eeuw, was ook een inspiratiebron. Immers, er leefden in die tijd in Spanje en Portugal groepen met verschillende godsdienstige achtergrond naast elkaar die niet zo zeer door een veranderende geloofsovertuiging maar door veranderende sociale omstandigheden uit lijfsbehoud een andere godsdienst aannamen."

"Ook werden er in de tijd dat de roman zich afspeelt, bemanningsleden krijgsgevangen gemaakt en als slaaf doorverkocht, en soms later weer vrijgekocht, denk maar aan het lot van Miguel de Cervantes, de Spaanse schrijver van het beroemde tweedelige El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha, die enkele jaren in Algiers gevangene was, voordat hij werd vrijgekocht."

"Mijn roman had nog zes keer zo dik kunnen zijn, indien ik alle door mij gevonden historische gegevens in het boek verwerkt zou hebben."

Op mijn opmerking dat de levensgeschiedenis van De Veenboer uiteraard opmerkelijk is, maar dat dat niet een reden is om woonachtig in het Caribisch gebied, een in feite Zuid-Europees familieverhaal te romantiseren en uit te geven, zegt Casimiri: "Wanneer ik verhalen tegenkom over slavernij, piraten en godsdiensten, denk ik in eerste instantie aan het Caribisch gebied. Daarnaar hebben historici tot nu toe vooral wetenschappelijk onderzoek gedaan. De huidige filmproducties, zoals Pirates of the Caribbean, versterkt de gedachte aan onze regio. Van de piraterij in het Middellandse Zee-gebied in de periode dat De Veenboer leefde, zijn niet veel wetenschappelijke publicaties. De meeste mensen weten niet eens dat er een ander gebied was waar in het verleden zeeroverij en piraterij gedurende een lange periode schering en inslag was."

"Toen ik overging tot het omgieten en omvormen van de historische feiten naar fictie, bleven de associaties met Curaçao en het Caribisch gebied steeds bestaan. Dat is overigens tevens de link met het feit dat ik het boek bij de stichting Sembra Buki heb uitgegeven. Die stichting geeft kinderboeken uit en boeken voor jongvolwassenen. Het was mijn bedoeling om een roman te schrijven, die voor kinderen, jongvolwassenen en volwassenen interessant is. Niet alleen kinderen worden gestimuleerd om te lezen, maar ook jongvolwassenen en volwassenen, moeten blijven lezen. Dit boek is daar bruikbaar voor."

"Mijn boek valt in zijn soort niet buiten een zo langzamerhand ontstane lokale traditie van schrijvers die historisch materiaal romantiseren. Zo is er onlangs een werk verschenen, dat voortkwam uit het bestuderen van historische documenten uit een bepaalde periode van de Curaçaose geschiedenis. Ik denk daarbij aan Eerlijckman: 1680-1713: in dienst van het Staatse leger en de West-Indische Compagnie door Marjo Nederlof. De geschiedenis wordt door dit soort boeken vermenselijkt. Daarbij is er wel een verschil met mijn roman. Eerlijckman is bij mijn weten, geen familie van de schrijfster, maar ik ben dat wel van De Veenboer. Ook Eva Breukink heeft vanuit het bestuderen van lokale archiefstukken, de inspiratie gevonden om Lieve Dòdò, Dagboek van Emma te schrijven en uit te geven."

"Uiteraard", zo stelt Casimiri, "heb ik veel historische romans gelezen, en dat heeft geholpen bij het schrijven van mijn eigen roman. Ik had daarbij weinig pretenties. Het was mijn wens om de opmerkelijke geschiedenis van een voorvader neer te zetten, die zeker door het huidige samenkomen van de islam en het christendom, ook enigszins actueel is. Ik laat het graag aan de beoordeling van recensenten over of dit werk ook literair van hoog gehalte is. Dat over je eigen werk beweren, is niet gepast en niet objectief."

Ik laat dit laatste op mijn beurt aan het oordeel van de lezer over. De roman, Soliman Reys, De Veenboer, groot-admiraal & renegaat & zeerover, is voor 29,50 gulden verkrijgbaar in boekhandel Bruna en boekhandel Mensing's Caminada.

Liesbeth Echteld is verbonden aan de Algemene Faculteit van de University of Curaçao.

Leesvoer

Bon Bini beach

Twee Nederlandse studentes feesten en luieren op de Aruba. Dan verdwijnt een van hen.

Lilian en Dominique, twee Nederlandse studentes, gaan vakantie vieren op Aruba waar de vader van Dominique een huisje heeft. Het belooft een geweldige tijd met veel feesten, luieren en shoppen te worden. Maar niets is minder waar.

Op een avond staan er twee mannen voor de deur die naar Dominiques vader vragen. Ze weet niet alles van haar vaders zaken en poeiert de mannen af. Tijdens een heftige avond uitgaan, verliest Dominique haar vriendin uit het oog.

Als ze de volgende ochtend met een kater wakker wordt, maakt ze zich nog geen zorgen. Ze zal wel met iemand meegegaan zijn, vermoedt ze en ze wacht rustig af. Pas als ze de volgende avond nog steeds niets van Lilian heeft gehoord en alleen maar haar voicemail krijgt, begint Dominique zich druk te maken. Het lijkt erop dat Lilian is verdwenen...

Paul Goeken, de schrijver achter Suzanne Vermeer, overleed vorig jaar. Zijn familie besloot dat zijn werk voortgezet moest worden en zorgde ervoor dat dit boek er kon komen. Naar een idee van Paul Goeken.

Titel: Bon Bini beach
Auteur: Suzanne Vermeer
A.W. Bruna Uitgevers
ISBN 9789400501690

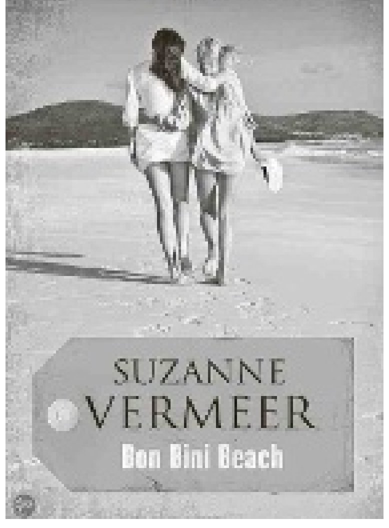

Ars Poëtica

In het gedicht

De wanden zijn wit en de psychiaters
verdacht vriendelijk. Er is hoop
op genezing, maar ik heb nog niemand
zien weggaan, of hij kwam terug.

Dagen dat ik op weg naar mijn eigen kamer
verdwaal wisselen zich met dagen
waarop ik de wereld doorschouw als kristal.

Soms word ik krijsend wakker.
Soms word ik afgevoerd en verdoofd,
soms vastgebonden.

Er zijn momenten waarop ik eeuwenlang
mijmerend volmaakt gelukkig ben:
wanneer ik dan mijn handen op de aarde leg
zijn het kleine handen.

Jotie T'Hooft
uit: Verzamelde gedichten, Elsevier Manteau, 1981

Bevolkingsonderzoek borstkanker

Het is maar dat U het weet ?!

Wacht niet op een oproep. Doe mee aan het bevolkingsonderzoek van Fundashon Prevenshon naar borstkanker. Voorkomen is beter dan genezen, toch?

fp *fundashon* prevenshon

Klipstraat 11, Otrobanda, 4623380
info@fundashonprevenshon.com

Huntu Kòrsou

Tweede kans moeder en kind

Tekst: Shakti-Aroena Lakhi

Onlangs bezocht ik stichting Mami Sa die sinds oktober vorig jaar gevestigd is in een nieuw gebouw te Paradijs. Na een warme ontvangst door Marion van den Burgh en haar collega's vallen mij gelijk de enorme tonnen voor regenwateropvang, rondscharrelende kippen en een eigen groentekas op. Een jong kind geeft water afkomstig uit de keuken aan de planten. Duurzaamheid op het eerste gezicht. Maar dit 'green' aspect van duurzaamheid was niet de aanleiding om met deze organisatie te praten. Het was juist de sociale kant van duurzame ontwikkeling die mij zo aansprak om het verhaal van Mami Sa als voorbeeld te nemen van een initiatief dat bijdraagt aan een 'better quality of life' op ons eiland. Wat uiteindelijk het doel is van onze duurzame ontwikkeling.

In mijn optiek werkt Mami Sa aan de basis van duurzame ontwikkeling, namelijk duurzaamheid op microniveau. Dit is het niveau van het individu waarbij de verbinding met jezelf centraal staat. Oftewel, persoonlijke ontwikkeling is hier de basis. Mami Sa werkt hieraan door jonge (alleenstaande) moeders tussen de 18 en 24 jaar die geen werk hebben en waarvan hun kinderen vaak te maken hebben met schoolachterstand, drie jaar lang te begeleiden, zodat zij op een volwaardige manier kunnen reïntegreren en functioneren in de maatschappij.
In het vormingstraject wordt aandacht besteed aan sociale vaardigheden waarbij het gevoel voor eigenwaarde gestimuleerd wordt. Ook cognitieve vaardigheden, zoals taal, rekenen en leren omgaan met geld zijn essentieel. Daarnaast krijgen de moeders les in verzorging, zoals het bereiden van een goede maaltijd en persoonlijke hygiëne, omdat de praktijk leert dat ook deze punten aandacht behoeven. Tot slot maken creatieve vaardigheden zoals muziek en handvaardigheid onderdeel uit van het vormingstraject. In het eerste jaar ligt de nadruk op persoonlijke ontwikkeling en is het hebben van of zoeken naar een baan nog geen issue. Vanaf het tweede jaar werken de moeders middels een leer-werktraject aan hun zelfredzaamheid, dat eventueel gecombineerd kan worden met een baan. En zo worden de moeders stap voor stap klaargestoomd voor een nieuwe fase in hun leven.

Behalve op microniveau, werkt Mami Sa ook op mesoniveau aan duurzame ontwikkeling. Op dit niveau staat de relatie tussen het individu en zijn omgeving centraal. In het geval van Mami Sa wordt gewerkt aan de relatie tussen moeder en kind. Nadat in de ochtend wordt gewerkt aan persoonlijke ontwikkeling, wordt in de middaguren aandacht besteed aan het liefdevol begeleiden van de kinderen door hun moeders. Zo gaan moeder en kind gezamenlijk de planten en dieren verzorgen, aan sport en spel doen of iets knutselen. Het vanuit liefde je kind groot brengen ontbreekt vaak bij deze moeders, omdat zij dit zelf ook niet geleerd hebben van hun eigen moeders.

En zo tracht Mami Sa de vicieuze cirkel waarin vele jonge moeders zitten en hier moeilijk zelf uit kunnen komen, te doorbreken. En zodoende krijgen zij en hun kinderen een tweede kans in hun leven.

Mami Sa heeft momenteel nog ruimte voor jonge moeders die behoefte hebben aan een steuntje in de rug. Voor meer informatie: www.mamisa.org.

Ir. Shakti-Aroena Lakhi is voorzitter en medeoprichtster van Huntu Kòrsou. Een stichting die zich inzet voor een better quality of life op Curaçao. Meer lezen over de stichting: www.huntu-korsou.org en www.facebook.com/HuntuKorsou.

Spotlight op dieren

Coccidia

Coccidia zijn enkelvoudige celorganismen die de darmen kunnen infecteren. Ze zijn microscopisch zichtbaar onder de microscoop in monsters van ontlasting, op dezelfde manier als wormen gezien kunnen worden. Deze organismen zijn alleen niet vatbaar voor de gewone ontworming. Ze zijn ook niet zichtbaar met het blote oog. Coccidiose infecties veroorzaken een waterige diarree die een enkele keer bloederig kan worden. In geval van jonge of heel kleine dieren kan het levensbedreigend zijn.

Tekst: Margot Hack

Oocysten (eieren) worden uitgescheiden met de ontlasting. In de buitenwereld beginnen de oocysten volwassen te worden en te sporuleren (larven te vormen in het ei). Nadat ze voldoende gematureerd zijn, worden ze infectieus voor honden en katten wanneer ze ze inslikken. Om precies te zijn komen coccidia van met ontlasting besmette grond. Ze worden ingeslikt wanneer dieren zichzelf likken en schoonmaken en hiermee de grond en aarde opnemen. In sommige gevallen worden de gesporuleerde eieren opgenomen door muizen, die dan weer door de hond of kat opgegeten worden. Het is een infectie die vooral veel en vaak voorkomet bij jonge dieren die in groepen gehuisvest worden, zoals in asiels, kennels en pet shops. De infectie is niet per definitie een teken van slechte verzorging!

Wanneer het gesporuleerde ei opgenomen is, zal het ei openbreken en komen de larfjes eruit die op dat moment sporozoieten heten. Elk van deze sporozoieten vindt een darmcel en zal zich daarin gaan vermenigvuldigen. Uiteindelijk is de cel vol met wat nu merozoieten heten en zal openbreken. Deze zullen op hun beurt ook allemaal weer een cel gaan zoeken en het hele proces begint van voren af aan. Het is daarom belangrijk om zich te realiseren dat er duizenden darmcellen geinfecteerd en vernietigd kunnen worden door het opnemen van een enkele oocyste.
Als er steeds meer darmcellen vernietigd worden en hun functie niet meer uit kunnen voeren, zal er een waterige en soms bloederige diarree ontstaan. Het vochtverlies kan een gevaarlijke uitdroging tot gevolg hebben bij jonge en kleine dieren.

In een routine-ontlastingscheck bij de dierenarts kunnen ze gevonden worden.

Dit kan zelfs het geval zijn bij dieren die verder geen klachten hebben en alleen onderzocht worden in verband met wormen.
Zeker wanneer het een nieuwe aanwinst is voor het gezin en net uit een asiel of petshop komt, is het verstandig om hierop te laten checken. Bij heel lichte besmettingen kan het lastig zijn om ze aan te tonen, en in zo'n geval is een negatief resultaat niet per definitie geen besmetting. Soms kunnen meerdere onderzoekjes nodig zijn, helemaal als het een pup of kitten is waarbij de diarree maar blijft aanhouden.

"Bij een gebroken poot is het maken van een röntgenfoto altijd noodzakelijk anders kan de behandeling nooit goed gedaan worden!"

Dierenartsenpraktijken Vredenberg, Ronde Klip, Tera Kora en Comenencia
Tel: 737-2185-737-3202

Margot Hack is dierenarts te Ronde Klip

Puzzels

PRIJSPUZZEL

HORIZONTAAL:
1. Slijk; 4. Caribisch eiland; 10. zuidvrucht; 11. atmosfeer overdruk; 12. pilletje; 14. soort stof; 17. rondedans; 18. recht stuk in een vaarwater; 19. berg; 20. deel van het gelaat; 22. mager; 24. wiel; 26. erfelijkheidsdrager; 27. vat met hengsel; 30. werktuig; 32. oplichting; 33. radio–ontvanger; 34. door; 35. liefkozing; 36. bekeuring; 38. kleefkruid; 39. verzuchting; 41. lof; 42. koetsiersbank; 44. warmhoudkap; 47. armzalig; 48. pausennaam; 49. water (Fr.); 50. roeien; 51. een zacht schijnsel geven.

VERTICAAL:
1. Aantasting van beton; 2. voorvallen; 3. gast; 4. gat in het ijs; 5. actie ondernemen; 6. groot stuk hout; 7. onheilsgodin; 8. Spaanse eretitel; 9. snelle hap; 13. voorzetsel; 15. loopvogel; 16. gewaad; 21. geweven katoen; 22. houtsoort; 23. schoonheidszin; 25. van de; 27. tijdperk; 28. muilezel; 29. rochelen; 31. boksterm; 34. strekking; 36. moe; 37. tuin; 39. Indische dakbedekking; 40. dapper krijgsman; 41. struisvogel; 43. holte; 45. gelofte; 46. rivier in Polen.

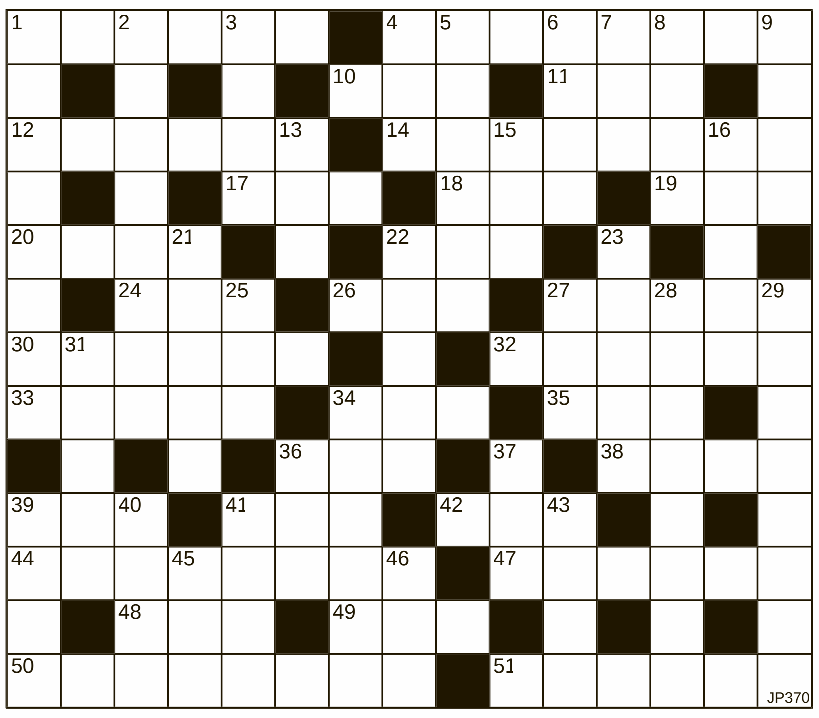

JP370

Uit de inzendingen van de Amigoe-puzzel van vorige week is als winnaar van de weekprijs van 25 gulden getrokken:

B. Davelaa	**E. Fernan**
Westrstraat 71	**Kaja David 8**
Aruba	**Curaçao**

De winnaar kan zijn/haar prijs na identificatie ophalen op het kantoor van de Amigoe. Curacao: Kaya Fraterna di Skèrpènè z/n tot drie uur n.m. Aruba: Bilderdijkstraat 16-2, tijdens kantooruren. Oplossingen moeten zowel op Curaçao als Aruba zijn ingediend op woensdag voor 12:00 uur. Gelieve duidelijk op de enveloppe te vermelden: Amigoe-puzzel. Vanuit Bonaire kan de oplossing gefaxt worden naar Curaçao: (00599-9) 767-4744. De prijzen vervallen na drie maanden.

ANAGRAM

Op elke verticale regel dient een woord van vier een van vijf en een van zes letters te worden ingevuld. Het woord van vijf letters bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus 1, het woord van zes letters bestaat uit de vijf letters van het voorgaande woord plus 1. Als de hele puzzel juist is ingevuld, vormen de letters op de vet omlijnde regel een woord.

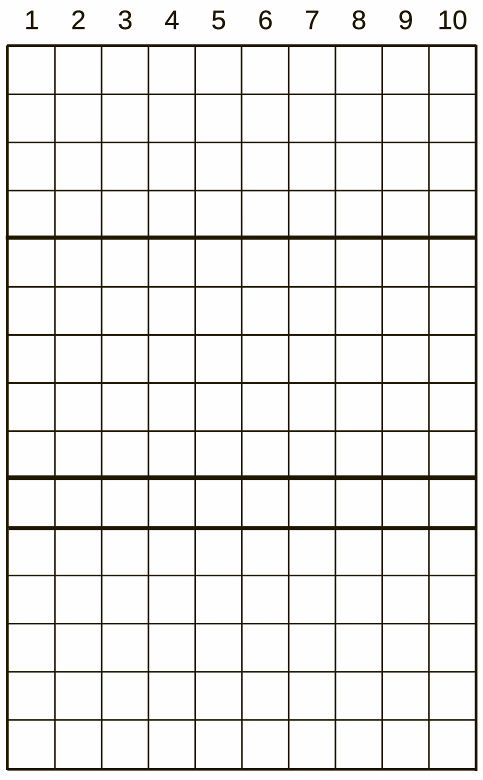

1. Ellende, muziekstuk, Andesgier;
2. uniek, familie, voordracht;
3. jongensnaam, voorkeur, heilstaat;
4. deel van een vaartuig, vis, verpakking v. drank;
5. kleur, lofrede, vrolijk rumoer;
6. zwak, graveur, rangtelwoord;
7. deel van de voet, voorjaar, rijgsnoer;
8. loven, schande, donder en bliksem;
9. deel van een bijenkorf, oogvocht, Schotse stof;
10. pluim, wal, lofwaardig.

CRYPTO-OVERLAPPER

Op elke regel twee woorden invullen. Twee of meer eindletters van het eerste woord zijn meteen de beginletters van het tweede woord.

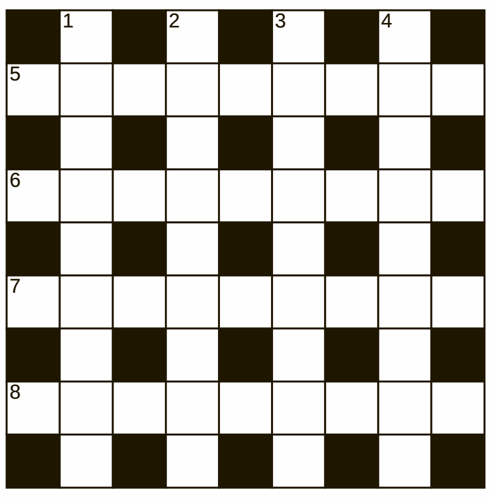

Horizontaal:
5. (Uit)loven (6);
   Stuurman bij de radio (6);
6. Vroegere Europeaan? (6);
   Ze liggen niet wakker van de dijken (7);
7. Eenden en kikkers laten van zich horen (6);
   Hierbij is men bij (6);
8. Innemende figuur (7);
   Echt een feest om een boom op te zetten (5);

Verticaal:
1. Zelfkant van een vrucht (5);
   Rooster van schatten (8);
2. Ondanks zijn domheid doet hij dienst als standaard (4);
   Zijde van een auto? (8);
3. Krachttermen om schepen in de vaart te houden;
   De correspondentie bevestigen (6);
4. In wezen is ze nog slechter (7);
   De overtreffende trap van liefde? (5);

WOORDZOEKER

In deze mengelmoes van letters zijn al de onderstaande woorden verstopt. Streep alle woorden door. De resterende letters vormen dan regel voor regel van links naar rechts gelezen de oplossing van deze puzzel.

R	E	J	N	P	N	E	R	A	W	E	B	S
A	S	N	E	P	O	N	T	I	U	P	A	T
A	E	J	S	U	O	K	T	N	M	O	C	E
L	D	M	K	N	G	N	E	A	E	E	O	E
E	L	N	A	R	U	D	L	R	F	E	T	L
B	E	F	I	E	E	N	E	F	F	U	P	S
B	T	I	R	K	O	T	E	L	P	A	V	O
A	L	K	T	L	S	L	S	T	F	O	C	O
R	E	N	A	A	E	K	S	R	O	T	M	E
G	E	S	E	G	D	E	U	R	E	K	A	N
O	Z	I	E	U	M	O	W	L	O	O	I	L
L	B	I	S	K	R	E	M	P	E	V	Z	E
A	P	M	E	U	N	O	E	O	I	G	E	B
S	O	E	U	D	F	R	S	U	C	M	N	B
I	T	O	E	J	IJ	N	D	E	R	C	A	U
S	O	N	T	D	O	O	I	E	N	G	A	D

Accomodatie
Bewaren
Dubbel
Duivin
Ermee
Gekreun
Gelukskind
Grabbelaar
Infusie
Jeugdelftal
Jumbo
Kousje
Maizena
Mestput
Nafta
Neurose
Nopens
Oersterk
Omkoperij
Ontdooien
Opeen
Pokerface
Salonlamp
Sisal
Sleets
Spiegeleffect
Steekmes
Tapuit
Voorwenden
Zeelt

PUZZELSLANG

Begin bij vakje 1. Bij elk volgend cijfer begint een nieuw woord. De laatste letter van een woord is telkens de eerste letter van het volgende woord. Bij goede invulling, is in de licht gekleurde vakjes een woord te lezen.

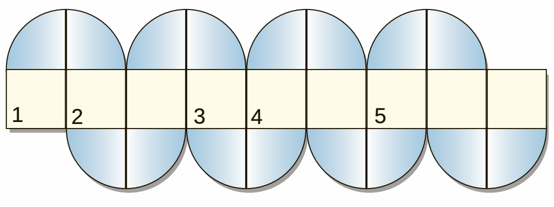

1. Evenzo; 2. handelaar; 3. deel van een schip;
4. inlegwerk; 5. splijten.

© Puzzelland/120818

SUDOKU

					9			6
3					1	5		
9	7			2		8	3	
5		4		8				
		7				6		4
			2		5	9	7	
7			1	6				
2	1					4		3
	5	6	3			1		

Schrijf alle cijfers 1 t/m 9 in alle verticale kolommen, alle horizontale rijen én in alle vierkantjes van 3 x 3 vakjes.

Oplossing vorige week

2	3	9	6	4	1	7	5	8
8	1	6	5	3	7	2	4	9
4	7	5	8	2	9	1	6	3
7	5	8	3	6	4	9	2	1
1	4	3	9	5	2	8	7	6
9	6	2	7	1	8	5	3	4
6	8	7	2	9	3	4	1	5
5	2	1	4	8	6	3	9	7
3	9	4	1	7	5	6	8	2

OPLOSSINGEN VAN VORIGE KEER

Prijspuzzel: HORIZONTAAL: 1. Rep; 4. wipneus; 10. bom; 13. arak; 15. klerk; 16. soda; 17. beurt; 19. alg; 20. aleer; 21. kajak; 23. oksel; 25. uw; 27. maf; 29. ram; 30. en; 31. wesp; 33. rekje; 34. pate; 36. go; 37. ja; 38. do; 39. pa; 40. peur; 42. draai; 43. jonk; 45. on; 46. ure; 48. eta; 50. ga; 51. piano; 53. stage; 55. steng; 57. uso; 59. sedes; 61. tele; 62. zweer; 64. nona; 65. art; 66. toetsen; 67. mes. VERTICAAL: 1. Rabauw; 2. ere; 3. pauk; 5. ik; 6. plak; 7. nel; 8. ergo; 9. uk; 10. boel; 11. ode; 12. marine; 14. kramp; 16. slemp; 18. tja; 20. asa; 22. afraden; 24. krediet; 26. wegen; 28. skaat; 30. etang; 32. sou; 35. apo; 40. poesta; 41. ruine; 43. jagen; 44. kansas; 47. rag; 49. tas; 51. pelt; 52. ouwe; 53. soes; 54. edom; 56. ter; 58. set; 60. ene; 62. zo; 63. re. Crypto-overlapper: Horizontaal: 5. Motvrijwel; 6. schrapier; 7. ingaanpak; 8. wegdoenig. Verticaal: 1. Topcenten; 2. overhands; 3. pijnpunten; 4. zegenaaid. Anagram: 1. boeg-gebod-Bedrog; 2. tier-inter-Intern; 3. echt-recht-Echter; 4. rood-noord-Rondom; 5. roet-rozet-Verzot; 6. riet-inert-Intrek; 7. klei-kriel-Likeur; 8. krat-kreta-Tanker; 9. prop-opper-Jopper; 10. teer-stere-Eerste. Eindoplossing: BIERVILTJE Woordzoeker: KLEURMONSTERS Puzzelslang: 1. Dior; 2. risotto; 3. ogam; 4. matrone; 5. ethicus. Het sleutelwoord luidde: DROOMREIS.

Traditie en feest

Geitenvlees neemt een bijzondere plaats binnen de Curaçaose keuken in. Het eten van geitenvlees is traditiegebonden. Geitenvlees is meestal het hoofdgerecht bij speciale vieringen, zoals heilige communiefeesten, bruiloften, kerst en nieuwjaarsdag. Het hoort erbij om een geit te slachten. Er wordt dan soep gemaakt én gestoofd geitenvlees.

Tekst: Miriam de Windt

In dit artikel wordt informatie gegeven over de voedingswaarde van het gerecht, het belang van vers lokaal geitenvlees én over het eten van vlees in het algemeen.

Voedingswaarde per 1-persoonsportie (zie tabel)

De percentages van de dagelijks aanbevolen hoeveelheden (percentages DAH) van voedingsstoffen geven u een beeld van de bijdrage aan uw behoefte per dag, berekend op een totaal aan 2000 calorieën (8400 Kjoules) per dag, voor een gezonde volwassene.

Voor het recept heeft u 2 pond (1 kilo) geitenvlees nodig. 1 Kilo vlees zonder bot dient minimaal voor 8 à 10 personen te zijn (100 - 125 g p.p.). 1 Kilo vlees met bot voor minimaal 6 personen (150 g p.p). Geitenvlees slinkt heel veel tijdens het stoven. Desondanks is het advies toch 1 kilo gestoofd geitenvlees te serveren voor 6 personen.

Zoals te zien in de tabel, levert 1 portie gestoofd geitenvlees volgens dit recept voldoende ijzer, vitamines B1 en B2 en zelfs vitamine C. De hoeveelheid vitamine C is afkomstig van de rode paprika. Paprika's zijn rijk aan vitamine C. Al zal door het lange stoven een gedeelte van de vitamines verloren gaan, is het noemenswaardig dat er volgens analyse toch zoveel vitamine C inzit.

Helaas zijn de hoeveelheden verzadigde vetten en cholesterol aan de hoge kant. Het advies is om zoveel mogelijk de vetranden en vellen te trimmen vóór de bereiding. Ook kunt u na het stoven, als het vlees gaar en zacht is, dit laten afkoelen en de vetlaag afromen.

Geitenvlees

De geit speelt allang een belangrijke rol binnen de veeteelt. Behalve de gedomesticeerde geit, is er ook de wilde geit, waar de gedomesticeerde geit een nakomeling van is.

Als huisdier is de geit door de mens in alle werelddelen ingevoerd. In hun oorspronkelijke, droge leefgebieden werden ze hoofdzakelijk gehouden voor het vlees en de huiden. Later ontdekte men in Europa dat de geit in staat is om grote hoeveelheden melk te produceren. Voor mensen die allergisch zijn voor koemelk is geitenmelk meestal een goede vervanger. De melk bevat ongeveer hetzelfde vet- en eiwitgehalte als koeienmelk. Geitenmelk is lichter verteerbaar. Een geit geeft gemiddeld drie liter melk per dag.

De geit wordt ook wel de 'koe van de arme man' genoemd. Geiten zijn in staat om zich in sobere omstandigheden heel goed te handhaven en voort te planten. Daarom werden zij vroeger vaak door arme mensen gehouden, in plaats van koeien.

Vers lokaal geitenvlees is aan te raden boven geïmporteerd rundvlees. De voeding van lokale geiten is nog altijd erg natuurlijk. Hoe vaak zien wij anno nu nog steeds geiten vrij rondlopen en grazen. U kunt er zeker van zijn dat er geen antibiotica en hormonen in vers lokaal geitenvlees zitten. Hetgeen niet gezegd kan worden van geïmporteerd rundvlees.

Behalve bovengenoemde voedingsstoffen, bevat geitenvlees ook nog aanzienlijke hoeveelheden selenium, zink, koper en fosfor. Geitenvlees bevat zelfs ook kleine hoeveelheden omega-3- en omega-6-vetzuren.

Hoeveelheid vlees in de voeding

Vleessoorten zijn de voornaamste bronnen van dierlijke eiwitten.

De hoeveelheid eiwitten die u dagelijks nodig heeft, is 1 g per kilo normaal gewicht voor een gezonde volwassene. Met andere woorden: een volwassene die 70 kg weegt, dient 70 g eiwitten per dag te eten.

Deze hoeveelheid dient een combinatie te zijn van dierlijke én plantaardige eiwitten. De verhouding dient te zijn 1/3 dierlijke en 2/3 plantaardige eiwitten. De westerse landen eten juist het tegenovergestelde aan dierlijke eiwitten: 2/3 deel of soms zelfs meer.

70 g Eiwitten totaal per dag dient afkomstig te zijn van alle voedingsmiddelen die eiwitten bevatten: vlees bij de warme maaltijd, kaas en beleg, eieren, melk, yoghurt, brood en graanproducten.

Er is strikt genomen geen ruimte voor grote stukken vlees bij de warme maaltijd. De hoeveelheid rauw gewogen vlees voor uw warme maaltijd kan eigenlijk maximaal 70 à 80 g zijn. Met andere woorden, 1 kilo geitenvlees voor 6 personen is eigenlijk aan de ruime kant, als het gewicht van de botten in het vlees worden weggelaten, komt u aardig in de buurt van de 80 g vlees.

Miriam de Windt is diëtist en natural nutricionist.
Zij is te bereiken via:
T: 889-1788
C: 520-6932
E: mdewindt@scarlet.an

Voedingswaardetabel gestoofd geitenvlees

Voedingsstoffen	Hoeveelheid	% DAH
Calorieën/ kJoules	304/ 1 276	15%
Eiwitten	33g	7%
Vetten	17g	8%
Verzadigde vetten	4g	25%
Cholesterol	100mg	33%
Koolhydraten	5g	1%
Voedingsvezels	1g	6%
Natrium	169mg	9%
Kalk	31mg	4%
IJzer	3.9mg	26%
Vitamine A	72mcg	9%
Vitamine B1	0.28mg	28%
Vitamine B2	0.49mg	38%
Vitamine C	38mg	54%

Kook mee met May

Gestoofd geitenvlees (Kabrito stobá)

Ingrediënten:

2 pond geitenvlees
1 limoen
2 eetlepels olijfolie
2 uien
3 tenen knoflook, klein gesneden
1 rode paprika, zaadlijsten en zaad verwijderd
Blaadjes van 1 takje bladselderij
1 promèntè of een deel ervan, zaadjes verwijderd, heel fijn gesneden.
2 tomaten, vellen en pitten verwijderd, in stukjes gesneden
2 eetlepels passata (tomatenpuree)
½ theelepel komijnzaadjes
1 theelepel suiker
zout en vers gemalen zwarte peper naar smaak

Bereidingswijze:

Het geitenvlees wassen met limoen en in stukken snijden.
In een braadpan de stukken geitenvlees in de olie bruin bakken.
Uien, knoflook, paprika, bladselderij, promèntè, tomaten, tomatenpuree, komijnzaadjes en wat water erbij voegen.
Met de deksel schuin op de pan 30 minuten laten pruttelen. Indien nodig telkens een scheutje warm water toevoegen.
Zonder deksel nog een half uur laten pruttelen tot de saus is ingedikt.
Afmaken met zout en peper.
Serveren met rijst of funchi en gebakken banaan.

WIJNADVIES

Verzorgd door de wijnspecialisten van Licores Maduro

San Telmo Malbec Esencia, Argentinië

Druivensoort: **Malbec**
Streek: **Mendoza**
Kleur: **Diep ruby, donkerrood**
Geur: **Rijpe pruimen, kruidnagel**
Smaak: **Gestoofde vruchten met specerijen**

Er is maar één gerecht waar iemand mij letterlijk voor wakker mag maken en dat is een goede kabrito stobá en dan het liefst van een oude Antilliaanse tante van mijn vrouw. Want die weet hoe het moet, welke delen, welke kruiden, hoe lang etc. etc.

Als we dan eindelijk de perfecte geitenstoofschotel hebben, dan drink ik daar een mooie wijn bij van de Malbec-druif. Deze druif komen we voornamelijk tegen in de Mendozaregio in Argentinië.

Malbec-wijnen hebben vaak geïntegreerde rijke smaken van gestoofd fruit zoals pruimen en donkere kersen met een vleugje kaneel, kruidnagel en jeneverbes in de afdronk. Ik hoop dat iemand het gerecht snel weer eens voor me maakt, dan open ik alvast de fles.

Santé!

Deze wijn is verkrijgbaar bij The Store Licores Maduro en uw favoriete supermarkt!

Het genot van wijn

Château Migraine

De laatste jaren krijg ik steeds vaker vragen van ongeruste wijndrinkers over het sulfietgehalte in wijn. Moet je nou zo'n fles waar dat op vermeld staat wel of niet kopen? Word je er ziek van of krijg je er hoofdpijn van? Staat dit alleen op de eenvoudige slobberwijnen? En... waarom wordt sulfiet toegevoegd?

Tekst: Erik van Kampen

Onlangs sprak ik een vriend van mij die alleen nog wijnen koopt zonder sulfiet. Daartoe onderzoekt hij naarstig ieder etiket op de aanwezigheid van sulfiet. Staat dit erop dan koopt hij de wijn niet. Helaas voor hem is dan de keuze zeer beperkt, want sulfiet zit in vrijwel iedere wijn. Sulfiet komt namelijk van nature vrij bij de gisting, en er zijn maar enkele, voornamelijk biologische en bio-dynamische wijnmakers die helemaal geen extra sulfiet toevoegen.

Een Europese verordening schrijft voor dat op alle wijnen die na 25 november 2005 gebotteld zijn en die minimaal 10 mg sulfiet per liter bevatten, op het etiket 'bevat sulfieten' moeten vermelden. Het maximum is bepaald op 150 mg/liter voor rode wijn en 200 mg/liter voor witte wijn en rosé. Bij wijnen met een hoog tot zeer hoog zoetgehalte kan het toegestane gehalte oplopen tot wel 400 mg per liter.

Sulfiet wordt vaak als de schuldige aangewezen als mensen last krijgen van bijvoorbeeld hoofdpijn of katergevoelens na wijn. Het onderzoek van lichamelijke reacties op wijn is complex en wetenschappelijk onderzoek heeft tot nu toe weinig uitsluitsel gegeven over de veroorzakers van lichamelijke klachten na wijngebruik. Maar vergeet niet dat de meeste vruchtensappen, maar ook gedroogde abrikozen en gedroogde pruimen vele malen meer sulfiet dan wijn bevatten.

Sommige mensen zijn echter wel overgevoelig voor dit soort stoffen en kunnen alleen wijnen drinken met een laag sulfietgehalte. Astmapatiënten zijn bijvoorbeeld extra gevoelig voor sulfiet. Deze stof kan al in een hele lage dosering averechts op de luchtwegen werken en tevens kan sulfiet de werking van vitamine B1 afremmen, die belangrijk is voor de neutralisatie van de alcohol in het bloed.

Kan wijn ook zonder sulfiet gemaakt worden? Het theoretische antwoord is 'ja', maar dan alleen onder zeer strikte hygiënische voorwaarden, die in de praktijk vaak voor professionele wijnbereiding onhaalbaar blijken.

Waarom wordt sulfiet dan toegepast zult u zich misschien afvragen? Het wordt toegevoegd tijdens het wijnmaken, omdat het twee functies heeft. Ten eerste beschermt sulfiet de wijn tegen oxidatie, waardoor deze fris en fruitig blijft. Ten tweede voorkomt het de groei van ongewenste bacteriën en schimmels, wat de wijn zuiver houdt.

Het is nog wel belangrijk welke keuze de wijnmakers hierin maken, want ze kunnen verschillende sulfieten gebruiken zoals sulfur dioxide, potassium en sodium sulfiet met allemaal hun eigen uitwerking op de wijn en het menselijk gestel.

Mijn voorkeur gaat nadrukkelijk uit naar wijnboeren die sulfur dioxide gebruiken als toevoeging omdat dit het meest natuurlijke middel is met de minste kans op bijwerkingen. Ik vraag dit dan ook regelmatig als ik nieuwe wijnen selecteer om zeker te weten dat u als consument zo weinig mogelijk last zou kunnen ondervinden; ook dit behoort mijn inziens tot de verantwoordelijkheden van een goede wijnhandelaar/sommelier.

De meeste biologische wijn bevat overigens wel een laag gehalte aan sulfiet, maar nooit meer dan 50 procent van de wettelijke maximale hoeveelheid. Ga voor sulfiet-arme wijn altijd te rade bij een goede wijnspecialist. Hij kan u er zeker een aantal aanbevelen binnen zijn/haar assortiment. Te veel sulfiet komt gelukkig nauwelijks voor in wijn vanwege de zeer strenge regelgeving voornamelijk in Europa en de Verenigde Staten. Dus u kunt gerust zijn en gewoon uw dagelijkse glaasje wijn blijven drinken.

À Votre Santé

Erik van Kampen is sommelier bij Licores Maduro.

ÑAPA Business
18 augustus 2012

Fooi of service charge

Wat wel en wat niet?

De gewoonte om fooi te geven in de horeca bestaat al eeuwen. Het vindt zijn oorsprong in Engeland in de 16e eeuw. Later woei het over naar Amerika, het vasteland van Europa en de rest van de wereld. Men zag het geven van fooi als het 'afkopen' van een schuldgevoel en om de negatieve gevoelens van het standsverschil weg te nemen. Een fooi is voor veel werknemers een extra beloning en er zijn banen waarbij bijna het gehele inkomen uit fooi bestaat. Waarom betaalt men fooi als de werknemer al een inkomen krijgt? Hoeveel fooi moet er gegeven worden? En wat is 'etiquette' inzake het geven van fooi hier en in andere landen?

Tekst: Judice Ledeboer

Volgens het Nederlandse Burgerlijk Wetboek (art 7:631-2BW) zijn fooien geen loon, aangezien zij door een derde en daardoor niet door de werkgever betaald worden. Een werkgever heeft geen recht op de fooien die een medewerker ontvangt en kan afdracht daarvan niet vorderen. Als het fooiengeld in een fooienpot wordt gestopt, dan dient de werkgever hierover geen enkele zeggenschap te hebben. Een werkgever kan een medewerker ook niet verplichten om aan een dergelijke fooienpot mee te doen, ook niet in een arbeidsovereenkomst of ander contract en het is niet toegestaan om voorwaarden te verbinden aan de besteding van fooien, waarbij fooien worden gezien als overige inkomsten van de werknemer.

Onderling

Het is aan de werknemers hoe zij onderling afspraken maken over de fooienpot en daar komen nog wel eens problemen over. Omdat er werknemers zijn die vinden dat zij harder en beter werken dan andere collega's hebben zij geen zin om hun fooi in de fooienpot te doen, die dan verdeeld wordt tussen al het personeel, inclusief het keukenpersoneel. Het instellen van een fooienpot ligt dus in handen van de werknemers en heeft te maken met loyaliteit en vertrouwen naar elkaar.

Het geven van fooi is niet altijd even duidelijk. Het komt, zoals eerder gezegd, vooral voor in de horeca en de werkgever houdt daar bij het vaststellen van het loon dikwijls rekening mee. Hij houdt het loon vooral laag, omdat de werknemer fooi kan ontvangen tijdens zijn werk. De werknemer heeft uiteindelijk zelf de verantwoordelijkheid om de functie tegen het lage loon aan te nemen en zal goed zijn best moeten doen en goede service moeten geven om een flinke fooi te kunnen krijgen. Een fooi wordt ook altijd direct gegeven aan degene die de dienst verleend heeft.

Een fooi is eigenlijk een extra betaling als beloning voor kwaliteit die gegeven wordt bij het verlenen van een dienst. Een fooi is ook een prikkel om betere service te geven. Hoe beter de service, hoe meer fooi men geneigd is te geven. Het geven van fooi wordt ook aan andere beroepsgroepen dan beroepen in de horeca gegeven, zoals aan gidsen, pompbedienden, taxichauffeurs, kruiers in hotels en bezorgers van kranten (meestal aan het einde van het jaar). Het geven van een fooi en de hoogte ervan is nog altijd een keuze van degene die de service of dienstverlening krijgt.

Het geven van een fooi is niet verplicht. Men vindt het echter zo'n vanzelfsprekende handeling dat de serviceverlener er eigenlijk vanuit gaat dat er altijd een fooi gegeven wordt. Mensen die geen of weinig fooi geven, worden al snel als gierig bestempeld.

Het geven van fooi is ook cultuurgebonden. In Nederland krijgt personeel een minimumloon en is het geven van fooi niet verplicht, maar in veel landen in de wereld is het personeel afhankelijk van fooien. Er zijn ook landen waar het geven van een fooi als een belediging wordt gezien. De hoogte van de fooi hangt af van de bedrijfstak en hoogte van de rekening. Veelal wordt er uitgegaan van het geven van fooi tussen de 5 en 10 procent van de rekening.

Het geven van fooien wordt zo langzamerhand als vanzelfsprekend gezien. Het gevoel dat je goed geholpen bent, dat iemand goede service gegeven heeft speelt dan geen rol meer, want de consument wordt geacht om een fooi te geven. En dat is vreemd, want waarom zou je iemand belonen als je niet tevreden bent over de kwaliteit van de service of dienstverlening? Het is toch normaal dat als je in de dienstverlenende sector werkt, je goede service geeft en de klant met fatsoen te woord staat? Moet je daar extra voor betalen?

Service charge

Een andere vorm van betaling voor de service wordt gedaan via het berekenen van 'service charge'. In veel landen en ook op Curaçao en de andere eilanden wordt er in veel horecagelegenheden een 'service charge' berekend over de totale rekening. Het is onduidelijk wat dit inhoudt en voor wie die service charge bestemd is. Bij navraag bij bedienend personeel in diverse horecagelegenheden bleek dat deze 'service charge' dikwijls niet aan het bedienend personeel afgedragen wordt. De serviceverlener verwacht in ieder geval wel fooi als dank voor 'het bedienen' en die fooi komt dan nog eens bovenop de rekening met 'service charge'.

Ook de berekening van de ob over de rekening is verwarrend. Soms wordt dit over de rekening inclusief service charge en soms exclusief service charge gedaan. In enkele gevallen werd de service charge van de rekening gehaald toen er gevraagd werd waar die 'service charge' eigenlijk voor diende. "Het was een vergissing", was een reactie van een manager.

Het berekenen van 'service charge' zou afkomstig kunnen zijn uit Nederland waar in de jaren 80 het geven van fooi afgeschaft werd en de kosten voor de bediening via een opslag van 15 procent een vast onderdeel van de prijzen werden. Dit werd 'service compris' genoemd. Tegenwoordig ziet men dit niet meer op de rekeningen staan en verwacht men toch wel een fooi of 'tip' na het verlenen van een dienst.
Als op de menukaart vermeld staat dat prijzen in- of exclusief service charge zijn weet de klant waar hij aan toe is en gaat hij akkoord met deze regel van de horecagelegenheid als hij een bestelling doet. Wat er met de 'service charge' die op de rekening staat gebeurt en aan wie die toekomt, hangt af van de afspraken die de werknemer met de werkgever heeft gemaakt. Het begrip 'service charge' op een rekening blijft echter onduidelijk.

Voor alle duidelijkheid: een wet inzake loon en fooi zoals dat in het bovengenoemde artikel in het Nederlands Wetboek staat (art 7:631-2BW) bestaat op Curaçao (nog) niet.

Horecabond

De Horecabond op Curaçao heeft op het moment speciale aandacht voor het begrip 'service charge' op rekeningen. De voorzitter van deze bond, Kenneth Valpoort, zei onlangs in een radio-interview dat er in juni een vergadering met minister Hakim van Economische Zaken plaatsvond over deze kwestie. Er is een onderzoek gedaan en dat onderzoek zou de Horecabond op korte termijn ontvangen. Valpoort is van mening dat er snel bij wet moet worden vastgesteld wat 'service charge' inhoudt, wanneer die berekend mag worden en aan wie deze toekomt.

Een voorstel ligt al bij de Staten, maar er is nog niets mee gedaan. Op het moment is de regel dat ieder bedrijf dat een bepaald percentage bovenop de rekening zet als 'service charge' dat geld aan de werknemers zou moeten afdragen, maar er zijn veel bedrijven die dat niet doen. De werknemer moet daar zelf over klagen bij zijn werkgever. De consument is wel verplicht die service charge, als die op de rekening staat, te betalen en hoeft dan geen fooi meer te betalen. Het personeel is dan de dupe. Laag loon en geen fooi.

De wijze van berekening van ob is volgens Valpoort ook niet duidelijk. Volgens hem moet er eerst ob berekend worden over de rekening en dan volgt de service charge op de rekening.
Als de wet er is moet er ook controle uitgeoefend worden en die controle ligt vooral bij de werknemers. Werknemers die zich benadeeld voelen en hun beklag willen doen, kunnen dat bij de Horecabond doen, maar niet alle bedrijven zijn lid van deze bond en de bond kan niets doen als een bedrijf niet door de bond vertegenwoordigd wordt.

Eigenlijk komt het erop neer, dat als de werknemers de service charge niet ontvangen, dat er dan gesproken kan worden over een soort van 'diefstal' door de werkgever. Het wordt tijd dat de werknemers in de horeca meer beschermd gaan worden tegen deze onduidelijke praktijken. Wellicht neemt de service dan toe en wordt het een win-win-situatie voor iedereen: voor werkgevers (tevredener personeel met meer motivatie), werknemers (service-bewuster en met meer motivatie) en de consument die met plezier een hapje komt eten, want hij wordt helemaal in de watten gelegd door het bedienend personeel, dat er dan ook graag een vrijwillige extra beloning voor wil ontvangen. Een welverdiende fooi dus.

Motieven om fooi te geven:

- Aan een ober om meer loon te krijgen;
- Om een volgende keer beter/even goed bediend te worden;
- Om te bedanken voor de service;
- Omdat het zo hoort;
- Om aan te geven dat men gul is;
- Om de kok te belonen voor het lekkere eten;
- Omdat iemand zich ongemakkelijk voelt om bediend te worden.

Recht

Groepsaansprakelijkheid: Weet waar u aan mee doet en met wie

Tekst: Roy Bottse

Bij het zoeken naar een goed onderwerp besloot ik iets te kiezen dat verband houdt met de actuele ontwikkelingen. Echter een staatsrechtelijk thema leek me niet opportuun daar, ik afgaande op de mediaberichten, constateer dat Curaçao op dat gebied reeds over meer dan voldoende experts en meningen beschikt. Vasthoudend aan mijn actualiteitsvereiste koos ik er voor om uw aandacht te vragen voor de juridische gevolgen van groepsaansprakelijkheid. Dit houdt in dat u als deelnemer in een groep personen waaruit schadeveroorzakend gedrag ontstond, mede aansprakelijk kan worden gesteld.

Het is een gegeven dat haast iedereen van ons deel uitmaakt van uiteenlopende groepen. Het karakter kan variëren van vriendschap, sport, milieu en ook politiek, en alles daartussen. Zowel spontaan, emotioneel of rationeel, we ontkomen er niet aan dat er belangen zijn die ons raken en ons kunnen nopen tot actief coherent gedrag.

Ik richt mij in dit artikel voornamelijk op de actief bijeen geroepen acties. Immers met de verruiming van democratische rechten en vrijheden is het globaal merkbaar dat mensen vaker worden opgeroepen door formele organisaties, alsook door informele bewegingen, tot deelname aan allerhande manifestaties. De ervaring heeft geleerd dat de emoties daarbij soms hoog kunnen oplopen en zelfs kunnen leiden tot schadeveroorzakende daden. En de situatie kan dermate onoverzichtelijk worden dat niet goed vast te stellen is wie wat heeft gedaan en zeker niet om te achterhalen wie heeft bijgedragen tot feitelijke bezwangering van de sfeer die het schadeveroorzakend gedrag tot gevolg had.

Zoals u wellicht weet, vormt artikel 6:162 BW de basis voor verhaal op iemand die aan een ander schade toebrengt. Daarbij heeft de wetgever de aansprakelijkheid afhankelijk gesteld van enige voorwaarden. Het moet gaan om een onrechtmatige daad betreffende een inbreuk op een recht of een doen of nalaten in strijd met een wettelijke of ongeschreven maatschappelijke plicht en tevens moet er sprake zijn van schuld oftewel verwijtbaar handelen.
Echter al deze vereisten vormen een belemmering om personen die hebben aangezet tot of deel uitmaakten van een groep waaruit schadeveroorzakend gedrag ontstond, aansprakelijk te stellen omdat het vaak onmogelijk zal zijn de dader precies aan te wijzen.

Met de invoering van artikel 6:166 BW werden evenwel voorgaande vereisten betreffende schadeplichtigheid in geval van groepsgedrag minder bepalend gemaakt. De volledige tekst van dit artikel luidt: Indien één van tot een groep behorende personen onrechtmatige schade toebrengt en de kans op het aldus toebrengen van schade deze personen had behoren te weerhouden van hun gedragingen in groepsverband, zijn zij hoofdelijk aansprakelijk indien deze gedragingen hen kunnen worden toegerekend.
Leidend is in groepsgevallen dat de kans op het toebrengen van schade de deelnemers had behoren te weerhouden van deelname aan die groepsgedraging. Indien u zich dus zichtbaar heeft gedragen als deelnemer aan een groep waarvan u wordt geacht te hebben kunnen weten dat er kans bestond tot schade aan derden, dan voldoet u in ruime mate aan de voorwaarden aansprakelijk te kunnen worden gesteld tot schadevergoeding.

Ik besef dat ik met dit artikel de kans loop te worden verweten ontmoediging van deelname aan bijvoorbeeld politieke manifestaties te beogen en benadruk daarom hierbij dat dit geenszins mijn bedoeling is. Wel acht ik het tegen de achtergrond van diverse verschijnselen in onze gemeenschap noodzakelijk te wijzen op de risico's die bestaan bij deelname aan allerhande groepsgedragingen. Dus of het nu om fanatieke voetbalaanhangers, vakbondsleden, milieuactivisten, een groep jongeren of politieke aanhangers gaat, uw eigen afweging tot het wel of niet deelnemen aan acties van een groep waarvan u zelf hoorde te weten of had kunnen weten, dat daaruit schadeveroorzakend gedrag kan ontstaan, vormt het belangrijkste onderdeel van de te hanteren beoordelingsnorm. Weet dat uitsluiting van schuld in gevallen als waarop ik in dit artikel doel, heel moeilijk is als eenmaal vast staat dat u kunt worden verweten de norm, eigen juiste afweging, te hebben verontachtzaamd.

Ik eindig mijn beschouwing met vier tips: (i) kies met zorg uit waar u aan meedoet; (ii) houd goed in de gaten hoe de gemoederen zich in uw nabijheid ontwikkelen; (iii) laat u zich niet zomaar bordjes in de hand drukken, zeker niet met opruiende of beledigende teksten; (iv) neem tijdig daadwerkelijk afstand van geweld of tot schade oproepende of veroorzakende groepsleden.

Roy Bottse is werkzaam bij SMS Attourneys at Law.

Mens & Werk

Wat is de ideale werkplek?

In tijden waarin het economisch moeilijk is, ontstaat er ook spanning in de relatie tussen werkgevers en werknemers. Hier wordt regelmatig onderzoek naar gedaan en onlangs verscheen er in Nederland een rapport dat minister Henk Kamp van Sociale Zaken presenteerde. Hij wilde weleens weten in hoeverre werknemers het naar hun zin hebben in hun baan.

Tekst: Judice Ledeboer

Gaf in 2007 ruim 70 procent van de werknemers aan dat ze wel van baan wilden veranderen (uitkomst van een enquête van Optimaal Talent BV), nu is het meer dan 80 procent. Echter, niet iedereen wil naar een andere werkgever. Honderd bedrijven wisselden informatie uit over mobiliteit, gezondheid en scholing van hun werknemers. Ruim 83 procent van de Nederlandse werknemers staat op het moment open voor een andere functie in hetzelfde bedrijf en 69 procent staat open voor een vergelijkbare functie in een andere sector. Een meerderheid van de werknemers wil ook best een andere functie: 71 procent in dezelfde sector, 61 procent in een andere sector. De motivatie was meer salaris, nieuwe uitdaging en gemotiveerd blijven. Veranderen van baan zien veel mensen op het moment niet als optie, omdat men bang is om de huidige baan te verliezen en om in salaris achteruit te gaan. Het zijn tenslotte 'onzekere' tijden. Men gaat voor zekerheid. Echt geïnspireerd om goed werk te leveren is men dan niet meer. Men zit zijn tijd wel uit. Een gedachte die ook op Curaçao dikwijls naar voren komt bij gesprekken met werknemers. 'Ik wacht wel tot ik gepensioneerd ben'.

In 2010 deed Deloitte in Amerika een onderzoek 'Vertrouw op de werkplek' (Ethics and workplace survey 2010). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat vooral vertrouwen en ethiek een rol speelden bij de behoefte om van baan te veranderen. Van de werkende Amerikanen die van plan waren om uit te kijken naar een nieuwe baan, noemt 48 procent verlies van vertrouwen in hun werkgever, 46 procent verklaarde dat er gebrek aan transparant leiderschap was. Er is vooral behoefte aan duidelijke communicatie.

Een probleem dat de laatste jaren hoe langer hoe duidelijker is geworden is dat veel mensen niet het werk doen waar ze plezier in hebben. Op school moeten kinderen al vroeg een richting kiezen. En aangezien dat net in de pubertijd is en de kinderen helemaal niet weten wat ze willen, laat staan dat ze weten wat voor werk ze later willen gaan doen, worden er keuzes voor profielen en richtingen gemaakt die later dikwijls niet matchen met dat wat de persoon op latere leeftijd wil gaan doen. En als er dan een vervolgopleiding gekozen moet worden komen al de eerste problemen, want iemand kiest eerder een vervolgopleiding die aansluit op zijn schoolprofiel dan wat hij werkelijk wil gaan studeren. Het is niet voor niets dat er zoveel eerstejaars studenten afhaken. Ze zijn niet gemotiveerd, mede door de verkeerde keuze van studie waar ze voor gekozen hebben. De financiële gevolgen zijn niet te overzien, helemaal niet met alle nieuwe regels inzake terugbetaling van studiefinanciering. Er zijn ook weinig mensen die van hun hobby hun werk maken. En dat is jammer. Gemiste kans voor de persoon zelf, maar ook voor de werkgever, want een werknemer die op de plek zit waar hij met plezier werkt is goud waard.

'Een loopbaanroute plannen' is de laatste jaren een populaire stap om uiteindelijk op een functie terecht te komen waar de werknemer met plezier werkt. Professionele loopbaanbegeleiders bieden hun diensten aan, maar ook HR-afdelingen zien hoe langer hoe meer dat er bij hen de taak ligt om hun werknemers met plezier te laten werken door hen te begeleiden naar een geschikte werkplek.

Natuurlijk kan de werknemer ook zelf veel doen door zichzelf een aantal vragen te stellen en door die vragen eerlijk te beantwoorden. Vragen als: 'heb ik een studie gedaan in de richting waar mijn persoonlijke belangstelling ligt?' en 'wil ik bij een klein of groot bedrijf werken?' en 'wil ik bij de overheid of bij een private onderneming werken?' Veel mensen staan daar niet bij stil, omdat ze al lang blij zijn als ze een baan kunnen krijgen. Maar hoe lang houdt iemand het vol als hij een accountantsopleiding heeft gedaan, terwijl hij het vreselijk vindt om dagelijks achter een bureau te zitten? Een motief om accountancy te studeren is dikwijls dat er dan meer zekerheid van werk is en het betaalt goed, maar is dat een motief om voor een bepaalde studie te kiezen? En realiseert iemand zich dat het heel anders werken is bij een groot bedrijf dan bij een klein bedrijf met tien medewerkers? Er is ook een groot verschil in werkcultuur bij de overheid en bij een commercieel bedrijf. In wat voor omgeving voelt iemand zich het prettigst? Dat zijn zaken waar van te voren over nagedacht moet worden voordat men gaat kiezen voor een studie en daarna voor werk.
Het onlangs gehouden onderzoek in Nederland gaf aan dat driekwart van de ondervraagden van baan zou willen veranderen. Hoe dat op Curaçao en op Bonaire en Aruba cijfermatig zit is niet bekend. Van oudsher wisselen werknemers niet zo snel van functie. De nieuwe generatie werkenden staat er echter wel meer voor open en dat geeft een verandering van denken op personeelsgebied. Het belangrijkste is om de motivatie voor werken erin te houden en het veranderen van functie opent wellicht weer perspectieven. Het spreekwoord 'verandering van spijs doet eten' zegt eigenlijk al genoeg.

Over management

Over organiseren, ondernemen, managen en leidinggeven

Bedrijfscultuur (2)

Zowel in de populaire als in de wetenschappelijke literatuur worden verschillende onderwerpen over management en leiderschap niet goed weergegeven. Veel schrijvers zorgen voor misverstanden, onduidelijkheden en onvolledigheden. Daaronder behoren de zogenoemde normen en waarden, strategie, bedrijfscultuur, key result areas (KRA's), motivatie en het onbegrip over managementstijlen en managementsystemen.

Tekst: Jan de Ruijter

Over strategie beschreven we reeds dat het beter is om het eenvoudig en duidelijk te houden door de verticale piramide van missie, visie, positionering, doelen en actieplannen (mvpda) de strategische piramide te noemen en datgene waarnaar zo vaak als strategische plannen gerefereerd wordt, simpelweg actieplannen te noemen. Dat zijn het namelijk, dus is het beter het ook zo te noemen.

Wanneer we lezen over core values is het beter te spreken over richtinggevende waarden, guiding principles en wanneer we lezen over bedrijfscultuur gaat het ook daar niet over normen en waarden of waarden en normen maar over waarden en gedrag. Normen en waarden is sowieso een geheel foute uitdrukking en waarden en normen is veel te beperkt voor het begrip bedrijfscultuur. Inderdaad houdt bedrijfscultuur in de literatuur meestal op bij waarden zoals proactief zijn, ordelijk werken, enthousiasme, een balans houden tussen werk en familie, geld zien als een middel en niet als een doel, maar dat is incorrect en onvolledig. Bedrijfscultuur als waarden en gedrag houdt minimaal de volgende tien thema's in: 1) principes en warden; 2) de platinum-gouden-zilveren-en bronzen regels; 3) de missie en visie statements; 4) contracteren en inductie van personeel, teamwork, training en opleiding; 5) goed werknemerschap; 6) stijl van management, leiders en supervisors; 7) 'company wide' kwaliteitsbeleid; 8) serviceconcepten; 9) motivatoren en 10) psychologische contracten.

Al deze thema's houden gedrag in. Gedrag dat door continu oefenen en trainen tot vast gedrag wordt, automatisch gedrag waarbij niet meer nagedacht hoeft te worden. Gedrag dat ook uitgestraald wordt. Zo horen en lezen we vaak dat de missie en visie van een bedrijf uitgestraald moeten worden door de medewerkers, dat zij het moeten leven, beleven, uitstralen. En dat is ook waar, maar dan is het des te vreemder dat die missie en visie bijna nergens in de bedrijfscultuur vermeld worden. Dat beperkt zich veelal tot algemene waarden. Zo ook de managementstijl van managers, leiders en supervisors. Ook dat is gedrag en ook dat gedrag moet verduidelijkt zijn in de bedrijfscultuur. Ook de verschillende serviceconcepten die door oefening en training tot uiting komen als het vaste, automatische gedrag, behoren tot de cultuur van de organisatie. Persoonlijke waarden zijn in tegenstelling tot principes, per persoon verschillend en zijn bovendien niet permanent. Mensen veranderen van mening en kunnen eerder aangenomen waarden weer loslaten. Waarden vormen als het ware een persoonlijke grondwet volgens welke je leeft.

De 'grote zes'-principes en waarden zijn eerlijkheid, integriteit, respect, vertrouwen, verantwoordelijkheid en dienstbaarheid aan anderen. Deze worden in het Excel-systeem als dusdanig erkend en daaraan worden als waarden nog toegevoegd: betrokkenheid, proactiviteit, goed werknemerschap, en creativiteit. Verder moeten de principes (beginselen) en waarden vooral tussen de bedrijfsleiding en de medewerkers uitgewerkt worden en zullen van bedrijf tot bedrijf anders zijn. Bij intern, onderling gedrag gaat het om waarden die zoveel mogelijk gedeelde waarden zijn die mensen in hun gedrag hanteren. Gemeenschappelijke waarden waarbij mensen aangesloten willen zijn. Hoe meer overeenkomst tussen privé- en organisatiewaarden, hoe meer loyaliteit aan het bedrijf en haar doelstellingen, hoe minder meningsverschillen en hoe minder werkstress. Wanneer privéwaarden en organisatiewaarden teveel verschillen, kan dat immers onvolhoudbare stress opleveren en zullen mensen zich niet thuis voelen in de organisatie.Waarden en normen is een onduidelijk naam; normen zijn geschreven en ongeschreven gedragsregels die voortvloeien uit waarden en omdat het om gedrag gaat is het duidelijker en effectiever om dan ook over waarden en gedrag te praten. In het Engels spreekt men terecht dan ook nooit over values and norms of over values and standards of values and rules. De Nederlandse vertaling van het woord values (in de betekenis van intern, onderling gedrag) in waarden en normen is onjuist en dient waarden en gedrag te zijn. Het Excel-systeem hanteert heel duidelijk richtinggevende waarden naar de buitenwereld en waarden en gedrag in de bedrijfscultuur. Waarden vertalen zich in concreet gewenst gedrag van elke individu in de organisatie, bepalen een ieders denken, gedrag, handelen en houding. Die waarden moeten mensen steeds weer met elkaar herbevestigen. Men moet voortdurend uitzoeken en herbevestigen wat je met elkaar verbindt. Waarden zijn in jezelf gegroeide en gewortelde overtuigingen en het ontdekken van je waarden kan gedachten ordenen en samenhang in het denken aanbrengen. De Nederlandse politie hanteert zeven warden: respect, transparantie, verantwoordelijkheid, betrokkenheid, betrouwbaarheid, rechtvaardigheid en trots zijn. Het opstellen van waarden in een organisatie is een ontwikkelingsproces waarbij alle medewerkers betrokken moeten worden.
Omdat bedrijfscultuur één van de hoofdthema's is van deze serie artikelen en ook omdat het de fundering van elke organisatie is, is het de moeite waard om enkele veel voorkomende waarden verder te omschrijven.

Respect is allereerst van belang als er diversiteit van waarden en overtuigingen is. Als men het niet eens is met anderen is het van belang tenminste open te staan voor de andere mening en is respect van belang. Als iedereen het met elkaar eens is, komt de kwestie van iets respecteren veelal niet eens op. Respect betekent dat de mening van een ander evenveel recht van bestaan heeft. Ten tweede uit respect zich verder ook in een correcte en fatsoenlijke bejegening van de ander en kan zich vertalen in de gedachte 'tijdens mijn werk vraag ik mij veelal af of ik daadwerkelijk zo behandeld wil worden'.
Transparantie is het inzichtelijk maken voor anderen wat je gaat doen en wat je beweegredenen zijn; het is de bereidheid je gedrag aan anderen uit te leggen en open te staan over je manier van werken. Onafhankelijkheid en onpartijdigheid zijn daarbij van belang. Er is openheid over de overwegingen die bij een besluit meewegen. Vooral bij de overheid liggen manieren van werken vast in procedures; criteria voor beslissingen zijn vooraf vastgesteld en bekend en veel van de handelingen zijn daardoor voorspelbaar. En bij het verbergen van beweegredenen volgt het logische verwijt dat de overheid niet transparant handelt.

(Wordt vervolgd)

Jan G. de Ruijter is bedrijfsconsultant op Aruba. Reacties: janderuijter@yahoo.com

Boeken

Gek op natuurkunde

Walter Lewin is niet alleen een geniaal wetenschapper, hij staat er vooral ook om bekend de meest ingewikkelde formules begrijpelijk te maken, en zelfs tot leven te wekken. Zo liet hij in de collegezaal een sloopkogel op zich af slingeren en zette hij zichzelf onder stroom met meer dan driehonderdduizend volt.

Lewins colleges zijn een ware online hit; ze worden jaarlijks door meer dan twee miljoen mensen bekeken. Ook reist Lewin de hele wereld rond om iedereen de schoonheid van de natuurkunde aan den lijve te laten ondervinden. 'Gek op natuurkunde' is een even aanstekelijk als erudiet boek dat je de ogen opent voor de wereld om je heen: hét natuurkundeboek dat iedereen op de middelbare school gehad zou willen hebben.

Walter Lewin is geboren en getogen in Nederland. Na zijn studie natuurkunde in Delft vertrok hij naar Amerika en werkte daar meer dan veertig jaar aan het prestigieuze MIT. Hij heeft meer dan 450 wetenschappelijke publicaties op zijn naam staan en werd recent verkozen tot een van de 300 beste professoren van de Verenigde Staten. Warren Goldstein, met wie Lewin dit boek schreef, is als hoogleraar geschiedenis, verbonden aan de Universiteit van Hartford.

Titel: Gek op natuurkunde - Van het begin van de regenboog tot het einde van de tijd / een reis langs de wonderen van de wetenschap
Auteur: Walter Lewin
Uitgever: Thomas Rap
ISBN/EAN: 9789400401341

Business Agenda

Curaçao

T/m 31 augustus: Inschrijving UNA
Inschrijvingen voor het collegejaar 2012/2013 kunnen nog in de maand augustus plaatsvinden bij het Student Services Center van maandag tot en met vrijdag, van 08.30 - 15.30 uur.
Meer informatie, onder meer over de benodigde papieren en formulieren: http://www.una.an/

T/m 19 augustus: Living
Meer dan honderd stands. Meubels, accessoires, interieur design, keukens en badkamers, ramen en daken, home theatre-apparatuur, doe-het-zelf, patio's, tuinaanleg, zwembaden en spa's, beton en tegels, duurzame energie-oplossingen, makelaars en meer.
Locatie: WTC
Openingstijden:
Zaterdag 18 aug.: 18.00 - 23.00 uur
Zondag 19 aug.: 11.00 - 23.00 uur
Entree: volwassenen 7,50 gulden. Kinderen/60+ 5 gulden.

14 en 15 november: Studie- en Beroepenmarkt Curaçao
Onder auspiciën van de Curaçaose Kamer van Koophandel en Nijverheid organiseert Mon Art Productions ook dit jaar weer de Studie- en Beroepenmarkt Curaçao. Jongeren en hun ouders krijgen de kans om al hun vragen te stellen over studeren en werken. Vertegenwoordigers van universiteiten, hbo's en mbo's/sbo's, bedrijven en organisaties zijn aanwezig om ze te helpen bij het maken van een keuze.
Locatie: World Trade Center
Meer informatie: www.curacaostudyfair.com/
Telefoon/fax: +599 9 462 2962
Email: studieberoepenmarkt@gmail.com

22 augustus en 19 september: Gratis workshops voor ondernemers
Vanwege grote belangstelling is er op 22 augustus en 19 september nog een gelegenheid om mee te doen aan de gratis workshop voor ondernemers van Action Coach.
22 augustus: 6 Steps to a Better Business.
19 september: 5 Ways to Super Profits
Aanmelden kan via telefoonnummer 737.0956 of via dutchcaribbean@actioncoach.com.
Het aantal plaatsen is beperkt.

TGIM
Eerste maandag van de maand: TGIM.
Thank God it's Monday is een informeel business happy hour. Iedere eerste maandag van de maand, maar nu op een nieuwe lokatie: De Netto Bar, Breedestraat, Otrobanda.
Van 17.00 tot 20.00 uur.

Aruba

28 - 30 september: Expo Cas
Alles wat u moet weten over bouwen, verbouwen en onroerend goed op Aruba. Deelnemers zijn onder meer 'gated communities', binnen- en buitenfinishing, makelaars, banken. Bijna 70 bedrijven zijn vertegenwoordigd tijdens de beurs. Diverse interessante prijzen. Evenement georganiseerd door Multi Media International N.V.
Locatie: Renaissance Convention Center
Openingstijden:
28 september: 17.00 - 22.00 uur
29 september: 12.00 - 20.00 uur
30 september: 12.00 - 20.00 uur
Meer informatie: www.expocas.net

9-10 november: Aruba College Fair
De beurs biedt Arubaanse leerlingen informatie over opleidingen, scholen en meer. Georganiseerd door Aruba College Fair Foundation (ACFF).
Locatie : Renaissance Convention Center
Meer informatie: www.arubacollegefair.com

Internationaal

12 - 14 september: 38e IATTO Forum Global Collaboration
Nieuwe trends en ontwikkelingen in internationale handel, ontmoeting met en leren van toonaangevende professionals en inspirerende keynote speakers, bezoek leidende Estlandse exportbedrijven en geniet bovendien van de prachtige middeleeuwse stad Tallinn.
Locatie: Tallinn, Estland
Contact: Email: karinilves@yahoo.com
Tel. +372 56 853 744

19 september: 2012 Global Services Summit
Thema: The New Agenda
Locatie: Grand Hyatt Washington in Washington DC.
Meer informatie: uscsi.org/about-csi/global-services-summit-2012

20 - 23 september: Caribbean Meeting & Incentive Travel Exchange
De Caribbean Meeting & Incentive Travel Exchange (CMITE) brengt vraag en aanbod op de Caribische incentive markt samen. Deelname aan CMITE is uitsluitend op uitnodiging. Evenement gebaseerd op afspraken.
Locatie: Iberostar Grand Hotel Rose Hall, Jamaica.
Meer informatie: caribbean.incentivetravelexchange.com

28 - 29 september: International Tourism Expo
Promotie en mogelijkheden verkennen.
Locatie: Convention Center Atlapa, Panama City
Contact: expoturismo@panacamara.org
Meer informatie: www.expotur.org

30 september - 2 oktober: JAPEX 2012
Jamaica Product Exchange (JAPEX) is voor Jamaica de belangrijkste beurs op het gebied van toerisme. Twee dagen met vooraf vastgestelde afspraken. Circa 150 Jamaicaanse deelnemers.
Locatie: Sunset Jamaica Grande Resort & Spa in Ocho Rios.
Meer informatie: www.japex.org/

28 - 29 september: International Tourism Expo
Deze expo is een goede gelegenheid om toerisme te promoten en de mogelijkheden te onderzoeken in Panama.
Locatie: Convention Center Atlapa, Panama City
Contact: expoturismo@panacamara.org
www.expotur.org

24 - 25 oktober: Green Energy Conference 2012
Locatie: San Francisco, Verenigde Staten
www.greeneconomygroup.com

Informatie over zakelijke evenementen is welkom op napa@amigoe.com.

Economie

Groenten en melk voor afval

Op een ruilmarkt in Mexico-Stad kunnen klanten alleen betalen als ze hun glas, PMD of papier inleveren. Met de tegenwaarde van dat gesorteerde afval kunnen ze dan hun inkopen doen. De plaatselijke boeren krijgen er een vastgestelde prijs voor. Het is een succesvol voorbeeld van milieuvriendelijke, eerlijke handel.

Met een kilo PET-flessen kan je meer dan een halve kilo aardappelen of tomaten kopen. Betalen met zeven kilo glas kan ook. Dit alles geschiedt op de ruilmarkt in het westen van Mexico-Stad, in Bosque de Chapultepec, de groene long van de hoofdstad.

De jonge graficus Isabel Becerril komt er voor het eerst en ze heeft veertig kilo recycleerbaar afval meegebracht om straks naar huis te kunnen met groenten, fruit en wat planten. "Heel fijn. Het heeft me ertoe aangezet om al mijn afval te sorteren", zegt ze.

Win-win-situatie
De ruilmarkt werkt zo: je komt aan bij de stand van het ministerie voor Milieuzaken: twintig tafels waar vrijwilligers papier, karton, glas, PMD en zelfs afgedankte elektrische apparaten in ontvangst nemen en wegen. Elke afvalsoort kent per kilo een tegenwaarde in punten. Zo is een kilo papier drie punten waard, een kilo aluminium zestien punten. De punten zijn het virtuele geld waarmee je naar de boeren op de markt gaat. Het echte geld krijgen de boeren nadien van het ministerie.

De ruilmarkt is een initiatief van enkele boerenverenigingen uit de regio en het ministerie voor Milieuzaken van het Federaal District Mexico-Stad. Het is een win-win-situatie geworden. De deelnemende producenten zien zich verzekerd van een afzetmarkt én van een juiste prijs voor hun producten; Mexico-Stad heeft een manier gevonden om recycling te stimuleren. Er is nog maar zes keer markt gehouden en er zijn al twintigduizend marktgangers gepasseerd. Er werd 70 ton afval ingeruild voor 41 ton fruit, groenten, melkproducten en planten.

"Dit is een geweldig succes voor de producenten", zegt Erick Izquierdo van de coöperatie Tierra Nueva. "De mensen leren de plaatselijke boeren en hun producten kennen. Hun werk wordt nu naar waarde geschat." Izquierdo kweekt zelf konijnen en kwartels en verkoopt ook pruimen en sla. Zijn collega Jorge Godoy sluit de marktdag af met een verkoop van honderd kilo sla, postelein, peterselie en aardappelen. Allemaal afkomstig van zijn ene hectare grond. "Alles is verkocht. Dit is een inkomen dat me goed voor-uit helpt."

Nog maar begin
De ruilmarkt wordt alleen op de eerste zondag van de maand gehouden en barst bijna uit haar voegen. "We zitten nu al aan het maximum aantal bezoekers dat we aankunnen", aldus Izquierdo. "We zullen dus vaker markt moeten houden of ook op andere plaatsen beginnen."

Mexico staat nog maar aan het begin van het sorteren en recyclen van afval. Van de veertig miljoen ton afval wordt maar 15 procent gerecycled. Mexico-Stad heeft het grootste probleem. Elke dag wordt er dertienduizend ton afval geproduceerd.

De ruilmarkt in Mexico-Stad

Visserij

Vissers luiden alarmbel

Mauritiaanse vissers klagen over het nieuwe akkoord met de EU, waardoor Europese vissersboten 5500 ton mogen vangen in Mauritiaanse wateren, in ruil voor 660.000 euro.

De lokale vissers zijn met hun kleine schepen geen partij voor de hypermoderne Europese vissersboten.

"Kijk daar, dat blauwe schip is een Europese vissersboot die onze broodwinning bedreigt", zegt Lallmamode Mohamedally, een Mauritiaanse visser. Hij wijst naar een schip dat zijn vangst aflevert in de haven van Les Salines, vlakbij hoofdstad Port Louis van Mauritius. Mohamedally is een van de vissers die na een hele dag op zee met een bijna lege boot terugkeert.

Vervuiling en toerisme hebben de visserij geen goed gedaan in de Mauritiaanse lagunes, maar lokale vissers zeggen dat een recent akkoord met de EU de situatie nog veel erger heeft gemaakt. Het akkoord, dat in februari werd gesloten, bepaalt dat Europese vissers 5500 ton vis per jaar mogen vangen, en daarvoor 660.000 euro betalen.

Er zijn geen officiële cijfers, maar de 3.500 lokale vissers, die concurreren met hypermoderne Europese vissersschepen, klagen dat hun vangst met meer dan de helft verminderd is. "De grote boten schrapen de zee rond Mauritius leeg", zegt Mohamedally.

Volgens de visser was er vroeger genoeg vis op 3 tot 4 mijl uit de kust. Tegenwoordig moeten ze tot 15 mijl varen voordat ze kunnen vissen. "Wat zal er met onze baan gebeuren over vijf jaar? Ze geven ons een ei en halen een os uit de zee", zegt hij.

Ook Judex Rampol, voorzitter van het lokale Syndicaat van Vissers, heeft geen goed woord over voor het akkoord. Als de Mauritiaanse vissers de technologie hadden om verder uit de kust te vissen, zouden ze zo'n 15 miljoen euro verdienen met de 5500 ton vis die de EU mag vangen, zegt hij.

Volgens de Mauritiaanse minister van Visserij Nicolas Von-Mally heeft het eiland de buitenlandse schepen nodig om de exclusieve economische zone rond het eiland te bevissen. "Wij hebben niet zulke vissersschepen", zegt hij. "Als we het over zouden laten aan de lokale vissers, zou veel vis gewoon sterven van de ouderdom." Bovendien, zegt Von-Mally, wordt de vis verwerkt in fabrieken op het eiland.

Dat levert meer dan vijfduizend banen op, zegt ook Alessandro Mariani, hoofd van de Europese delegatie in Mauritius. Volgens Mariani is er ook geen concurrentie tussen de Europese vloot en de lokale vissers, omdat ze ver van elkaar werken en op andere soorten vissen.

Overbevissing
Milieubeschermers waarschuwen voor de uitputting van de visbestanden in de Indische Oceaan. "De Europese schepen zijn hier omdat de visbestanden in de andere oceanen ingestort zijn", zegt de Mauritiaanse oceanograaf Vassen Kauppaymoothoo. "Ze zijn te intensief bevist door schepen uit Portugal, Frankrijk en Spanje. De enige oceaan waar nog vis over is, is de Indische."

Het is niet omdat Mauritius de exclusieve economische zone niet kan bevissen en dat ze dit aan buitenlanders moet overlaten, zegt hij. Marokko bijvoorbeeld houdt zijn zone exclusief voor lokale vissers.

De Europese delegatie ontkent dat tonijn overbevist wordt in de Indische Oceaan. "Onze vispraktijken worden gestuurd door wetenschappelijk onderzoek", zegt Mariani. "De Indiase Tonijncommissie heeft in oktober vorig jaar gesteld dat er geen overbevissing is in deze regio."

Mariani en Von-Mally ontkennen allebei dat de EU Mauritius onder druk heeft gezet om het akkoord te tekenen. "Dat is eenvoudigweg niet juist", zegt Mariani. "Mauritius en de EU zijn partners en we onderhandelen altijd in het belang van zowel de EU als Mauritius."

Ondernemen

Paint & More:

‘Nooit meer schilderen’

Curaçao bestaat uit een kleurige mengelmoes van culturen. Een middelgroot eiland, met een groot aantal gekleurde huizen en huisjes. Theo van Rens is general manager bij Paint & More, de distributeur van mineraalverven op Curaçao, Aruba en Bonaire. Van Rens begon eerder een bedrijf in wegmarkeringen op het eiland: Marka Kaminda Kòrsow.

Tekst: Marja Berk Foto’s: Ken Wong

Gregory, medewerker van Paint & More, is bezig met het mengen van verf.

Theo van Rens kwam in 1989 naar het eiland. Hij had al een markeringsbedrijf in Nederland en kreeg de aanvraag om op Sint Maarten een gedeelte van de runway van het vliegveld te bewerken. “Die aanvraag verdween in eerste instantie in de prullenmand. Wat moest ik op Sint Maarten? Ik wist niet eens waar de Nederlandse Antillen lagen. Ja, ergens in de buurt van Indonesië!”

De twijfel sloeg echter toe en Van Rens viste de aanvraag weer uit de mand. Hij maakte een berekening en vertrok. Dat had grote gevolgen, want elf jaar geleden emigreerde hij naar deze regionen om zijn Marka Kaminda Kòrsow te starten. Wat in Nederland lukte, zou op Curaçao toch ook van de grond moeten komen. Het liep echter anders. “Ik heb het bedrijf nooit echt naar mijn zin kunnen vormen. Ik werd door de overheid gedwongen om het op een andere manier te doen. Een manier zoals het in mijn ogen niet hoort. Ik had mooie oplossingen en kon zeer efficiënt werken, maar het mocht niet baten. Ik heb een machine staan voor de wegmarkeringen, maar hier moet het van de overheid met de hand.” Of het onwil is kan Van Rens niet zeggen. “Ik weet het niet, ik kom er niet achter. Ik heb ooit de verklaring gehad dat men het machinaal markeren niet onder controle heeft, maar er werd toegegeven dat het handmatige markeren óók niet onder controle was. Dus tja...”

Theo van Rens verzette de bakens en startte vier jaar geleden het bedrijf Paint & More. Hij vertegenwoordigt met dit bedrijf KEIM-silicaatverven, afkomstig uit Duitsland. Maar wat is het verschil tussen normale verf en silicaatverf? Van Rens: “Op Curaçao is die verf een absolute uitkomst. Alle overige verven worden grotendeels opgebouwd uit organisch materiaal. Dat is zeer gevoelig voor de zon en de verf wordt afgebroken en verkleurt. Zoute lucht speelt een kleine rol, maar die zon is de grote boosdoener. Silicaatverf daarentegen bevat minerale, dus anorganische, kleurpigmenten en bindmiddel. UV-straling en weersbelasting leiden bij organische bindmiddelen tot micro-scheurtjes, die inwatering veroorzaken en de lichtbreking veranderen. De kleur toont zich vervolgens grauwer en melkachtiger. Minerale bindmiddelen hebben van alle bindmiddelen de hoogste UV-bestendigheid en zijn daardoor absoluut weervast.”

Volgens Van Rens kan deze silicaatverf ook niet bladderen door de hoge dampdoorlaatbaarheid. “Als verf bladdert, wordt dat voor meer dan negentig procent veroorzaakt door vocht. Bij de zogenaamde ‘normale’ verf kan dat vocht er niet uit en bladdert de verf. Ik garandeer je dat silicaatverf niet verkleurt en het afbladderen voorkomt.” Als de verf niet verkleurt, wat zou dan nog de reden zijn je huis of bedrijf te schilderen? “Er is geen reden meer. De verf heeft een ongeëvenaarde levensduur”, beweert de ondernemer stellig. Zijn afnemers bestaan uit architecten, aannemers en soms loopt hij gewoon een bouwwerk op om enthousiast de voordelen van de silicaatverf uit te leggen.
Hij zit echter met een probleem en dat is de prijs. “Ja, de silicaatverf is duurder dan de reguliere verf. Maar er bestaan gebouwen op deze wereld die 120, 130 jaar geleden geschilderd zijn met deze verf en die nog steeds in diezelfde laag zitten. Je kunt er dus een kleine, simpele rekensom op loslaten. Je investeert iets meer in de verf, maar die gaat bijzonder lang mee. Reken maar uit. Of je elke drie of vier jaar je huis opnieuw moet schilderen of je schildert het één keer met silicaatverf.” Die rekensom is snel gemaakt.
“Sommige projectontwikkelaars zal het overigens worst zijn waarmee wordt geschilderd. Zodra het project klaar is, trekken zij hun handen ervan af, het geld is na verkoop verdiend. Gelukkig zijn er ook projectontwikkelaars die wél kwaliteitsbewust zijn en bereid zijn iets meer te investeren. Ik denk ook dat elke koper liever iets meer betaalt in de wetenschap dat er véél minder onderhoudskosten zijn.”

Theo en Patricia van Rens

Paint & More adviseert, levert de verf maar voert zelf geen schilderwerken uit. Ook ingeval van vocht in de muren wordt uitermate efficiënt ingegrepen. “Voor optrekkend vocht, al of niet in combinatie met zout, beschikken wij over een injectiesysteem. Daarbij worden onderaan in de muur gaatjes geboord die worden gevuld met een crème die zich in de muur verspreidt. Of er wordt onder lage druk materiaal ingebracht dat voor afsluiting van de muur zorgt. Bij oude landhuizen ligt dat anders. Daar zit veel troep in de muren. Alles werd gebruikt om die muur op te bouwen, er zit van alles en nog wat in. Als je zo’n muur injecteert heb je geen controle over waar je materiaal blijft, dus is het zeer de vraag of dat functioneert. Vergeet niet dat het aanwezige zout gaat kristalliseren. Dat brengt volumevergroting met zich mee en dat maakt een hoop kapot. Maar sinds kort hebben we daar de oplossing voor. We hangen een kastje aan de muur dat elektromagnetische pulsen afgeeft. Die pulsen zorgen ervoor dat het water op moleculair niveau een beetje wordt veranderd, zodat het de opstijgende kracht van het water vermindert. De zwaartekracht wint het weer en dus gaat het water terug naar beneden.”

De eerste aanvragen zijn inmiddels binnen en Van Rens vertrouwt op zijn oplossing. “Dit is geen symptoombestrijding, maar we pakken hiermee de kern van het probleem aan. Als je daarna silicaatverf opbrengt, heb je er echt geen omkijken meer naar.”

De enige reden om weer te schilderen zou de wens voor een andere kleur kunnen zijn en vervuiling. Tja...

MKB

Van brandjes blussen naar strategie

Verzucht u ook weleens aan het eind van de dag dat u weinig anders heeft gedaan dan brandjes blussen? In dat geval is het waarschijnlijk nodig om nog eens goed naar de bedrijfsprocessen van uw organisatie te kijken. Zijn deze niet goed georganiseerd en gesystematiseerd, dan wordt u keer op keer belast met crisismanagement. In deze column, die u tevens kunt lezen op www.mkbadviescuracao.com, schrijft Willem Jan Stokhof, eigenaar van Antilles Management Advice en tevens partner in het trainingsbureau GR8-Skills, over hoe u door effectieve processturing weer toe kunt komen aan uw eigen werk. Stokhof traint en coacht individuele managers, medewerkers en teams.

Tekst: Willem Jan Stokhof

MKB ADVIES CURAÇAO

MKB Advies Curaçao (www.mkbadviescuracao.com) is een initiatief van het ministerie van Economische Ontwikkeling (MEO) en InnovatieCentrum Curaçao (ICC). Het is een online platform voor en door ondernemers. Op MKB Advies Curaçao wordt kennis van professionals gedeeld in ruil voor exposure en promotie van hun bedrijf.

Een organisatie kan worden gedefinieerd als een doelbewuste verzameling van personen die een gezamenlijk doel nastreven door producten of diensten aan klanten te leveren. De processen die deze bedrijfsactiviteiten mogelijk maken noemen we primaire bedrijfsprocessen. Bestaat een organisatie uit meerdere personen, dan is er sprake van taakverdeling en coördinatie. Ook taakverdeling en coördinatie vragen om bedrijfsprocessen. Dit noemen we secundaire bedrijfsprocessen. De primaire en secundaire processen vormen samen een systeem. Met een goed werkend systeem van processen is een organisatie in staat om haar producten of diensten te leveren met een min of meer constante kwaliteit en regelmaat en om de normale dagelijkse uitdagingen het hoofd te bieden. De manager kan dan zijn aandacht richten op de strategische doelstellingen van het bedrijf in plaats van op de dagelijkse operationele problemen.
Maar hoe creëer je zo’n goed werkend systeem?

Systematiseren

Belangrijk is dat processen effectief worden gesystematiseerd. Effectieve systematisering van bedrijfsprocessen houdt het volgende in:
- De eisen (specificaties) waaraan de producten of diensten dienen te voldoen worden beschreven.
- De taken en verantwoordelijkheden binnen het bedrijf worden vastgesteld en zijn voor alle betrokkenen duidelijk.
- De bedrijfsprocessen worden waar mogelijk gestandaardiseerd. Alleen bij uitzondering zal er van de vastgestelde standaard worden afgeweken.
- Voor het meten van de prestaties van de medewerkers zijn prestatie-indicatoren vastgesteld.

Van observatie naar bewustwording

Het kan zeer verhelderend zijn om van een afstand naar uw organisatie te kijken. U bent bijvoorbeeld manager van een bankfiliaal. Ga eens bij de ingang staan en observeer wat u ziet: bij de ingang staat een bewaker die de klanten binnenlaat en misschien vraagt naar het doel van hun komst. Hij verwijst de klant naar een van de balies. De klant wordt te woord gestaan door een baliemedewerker. Sommige klanten worden misschien apart te woord gestaan. De medewerkers raadplegen een computer met bedrijfsapplicaties. Medewerkers lopen naar achteren (naar de back office) en komen na verloop van tijd weer terug om de klant verder te helpen. Medewerkers roepen de hulp in van collega’s. Bij het ene loket staat een hele rij klanten, voor een ander loket is het leeg. Wat u nu observeert zijn de bedrijfsprocessen in actie. Soms zijn dat de bedrijfsprocessen die expliciet en formeel zijn vastgesteld (in werkinstructies); soms zijn het informele processen die in de dagelijkse praktijk zijn gevormd. Bij uw observatie vraagt u zich wellicht af of de werkinstructies duidelijk genoeg zijn en of uw medewerkers goed zijn ingewerkt. U wordt zich nu bewust van een deel van het systeem van uw bedrijf. U gaat zich afvragen of uw bedrijfsprocessen efficiënt zijn ingericht en of ze klantvriendelijk zijn. En misschien wel het belangrijkste: u gaat zich afvragen of uw systeem van bedrijfsprocessen in staat is de dagelijkse operationele bedrijfsvoering uit te voeren. Als dat namelijk niet het geval is, zult u veel ‘dagelijkse brandjes’ in uw organisatie tegenkomen.

Procesbeschrijvingen

Behalve effectieve systematisering van processen is het belangrijk dat de primaire en secundaire bedrijfsprocessen op de te behalen resultaten zijn afgestemd en zijn vastgelegd. Vaak worden hiervoor gedetailleerde procesbeschrijvingen opgesteld. Maar dat is niet altijd nodig. De processen moeten vooral worden begrepen en toegepast door het personeel. Daarom is het aan te raden om ze zo eenvoudig mogelijk te houden. Een voorbeeld: U heeft een IT-bedrijf en u heeft een helpdesk voor uw klanten. U wilt dat uw medewerkers snel achter het probleem komen dat de klant heeft. Daarvoor hoeft u in principe slechts één keer een lijst met vragen op te stellen en met uw medewerkers af te spreken dat deze de leidraad voor de diagnose van de helpdesk zal zijn. Een simpel voorbeeld, maar zo simpel kan het zijn. Een tip die ik hierbij kan geven: betrek uw medewerkers bij het opstellen van de lijst. Zij kunnen immers de ervaring van de dagelijkse praktijk inbrengen. En evalueer na een tijdje of de lijst moet worden aangepast.

Conclusie

Iedereen wil graag werken in een organisatie waarin werknemers hun functie effectief en zelfstandig kunnen uitoefenen. Daarvoor is het nodig om de organisatie te systematiseren. Dat betekent dat u tijd zal moeten steken in het ontwerpen en vaststellen van de bedrijfsprocessen. Uw personeel moet zich de processen eigen kunnen maken. Zij zullen dan in staat zijn om op basis van de gemaakte afspraken te handelen zonder steeds uw hulp in te hoeven roepen. U kunt zich richten op de strategische taken en hoeft zich niet meer dagelijks te bemoeien met de operationele uitdagingen: daar zorgen vastgestelde bedrijfsprocessen en werkinstructies voor. Voortaan kunt u meer tijd steken in de zaken die voor u en de toekomst van uw bedrijf belangrijk zijn.

Heeft u vragen over deze column, dan kunt u contact opnemen met Willem Jan Stokhof, via wjstokhof@gr8-skills.com of via +(599 9) 8208888. Wilt u meer weten over MKB Advies Curaçao, dan kunt u contact opnemen met InnovatieCentrum Curaçao, via info@icc.an of via +(599 9) 737 1360.

Willem Jan Stokhof

Òinki van Girobank

‘Varkentje’ met nieuw festival

Om de spaarcultuur van jongs af aan te stimuleren, riep de Girobank vorig jaar het ‘Òinki festival’ in het leven, waarbij de mascotte van de bank, een varkentje, jongeren van 4 tot 12 jaar oproept om te leren omgaan met geld en in het bijzonder: om te gaan sparen.

Girobankdirecteur Eric Garcia tijdens de presentatie van de winnaar.

Tekst: Judice Ledeboer Foto’s: Ken Wong

Er zijn vele motieven om te sparen, zoals het sparen voor een bepaald doel zoals de aanschaf van duurzame goederen, bijvoorbeeld een computer, een studie en sparen uit voorzorg waarbij er geld achter de hand wordt gehouden als er plotseling geld nodig is of sparen voor de renteopbrengst.

Door het grote succes van vorige jaar vindt dit jaar wederom een Òinki festival plaats waarbij de ‘coco’ centraal staat en het festival heet dan ook het ‘Òinki su festival di coco’. Projectleider van het festival is Nina Winklaar. Ze wordt bijgestaan door Suzan Vrolijk, marketing en pr manager bij de Girobank, die, overweldigd door het enorme succes van vorig jaar, uitgebreid vertelt waarom het festival zo’n groot succes is geweest.

Het project is bestemd voor basisscholen met jongeren van 4 tot 12 jaar en iedere school kan meedoen. Iedere school die uiteindelijk mee gaat doen bedenkt een fictief bedrijf en wordt begeleid in het opzetten van een businessplan, zoals het schrijven van het plan en de basisbegrippen van marketing en productontwikkeling. Uitgangspunt is dat de scholen geen startkapitaal krijgen en ze zelf creatief moeten zijn in het bedenken hoe geld te genereren om hun fictieve bedrijf op te zetten.

Vorige jaar stond het festival in het teken van de lamunchi. Zeventien scholen deden uiteindelijk mee en werkten twee maanden aan het opzetten van een bedrijf waarbij de lamunchi een grote rol speelde. Maar er werd niet alleen tijd en aandacht besteed aan productontwikkeling, waar diverse scholen trouwens bijzonder goed in zijn geslaagd met hun drankjes, cakes en lamunchi-koekjes, maar de scholen gingen verder. Ze presenteerden zich als professionals met spokeswomen en televisiespots.

Susan Vrolijk en Nina Winklaar

Sociale verantwoordelijkheid

De Girobank heeft als één van haar pijlers ‘sociale verantwoordelijkheid’ hoog in het vaandel staan en dat wil de bank laten zien door educatieve campagnes en acties te organiseren voor hun klanten. De educatie richt zich vooral op het gebied van omgang met geld. Vanaf de oprichting van de bank heeft directeur Eric Garcia zich ervoor ingezet om mensen te helpen te leren hoe ze met hun geld moeten omgaan. In het verleden zette hij speciale bussen in die naar de bario’s gingen om mensen te helpen met hun financiële zaken, hoe ze balans konden scheppen tussen inkomen en uitgaven en wat wel en niet mogelijk was met de gelden die er waren. Een voorbeeld dat marketing manager Vrolijk geeft gaat over een klant die geld wilde lenen om de viering van de eerste communie van zijn kind te kunnen betalen. Traditioneel geven mensen op Curaçao - en ook op de andere eilanden - veel geld uit aan deze gebeurtenis. De vraag die de bank aan de klant stelde was: ‘Hoe oud is uw kind? Negen? Dan weet u toch al negen jaar dat dit feest gaat komen? Waarom heeft u dan geen geld opzij gelegd?’ Vervolgens kreeg de klant advies hoe hij aan voldoende (financiële) middelen kon komen om zijn kind een onvergetelijke eerste communie te bezorgen. Na een paar weken kwam de klant persoonlijk bij de bank om de adviseur te bedanken dat hij ‘gered’ was van het aangaan van een lening die jaren als een blok aan zijn been zou hangen. Met dit verhaal schetst Vrolijk het gemak waarmee men leningen aangaat, terwijl er door meer lange termijn te denken een spaarpotje kan worden gecreëerd.

De sociale verantwoordelijkheid van de bank komt ook ieder jaar terug bij het vieren van de verjaardag van de bank, waarbij vooral kinderen en ouderen worden betrokken. Zo kreeg de Openbare Bibliotheek twee jaar geleden een computerlokaal ter beschikking waarvan alle bezoekers van de bibliotheek, van jong tot oud, gebruik kunnen maken. Bij de 15e verjaardag van de bank wilde de bank een actie organiseren die meer impact zou hebben op de langere termijn en werd het idee geboren om iets met spaarders te doen. “Je kan mensen een vis geven, maar je kan ze ook leren hoe te vissen”, zegt Vrolijk over de achterliggende intentie van mascotte Òinki en zijn project. Het educatieve project dat vorige jaar werd opgezet was een dermate groot succes, dat het vanzelfsprekend was dat het dit jaar weer zou worden georganiseerd. De aftrap ervan was in mei en vanaf eind deze maand kunnen scholen zich inschrijven om mee te doen aan het ‘Òinki su festival di coco’.

Het project is er vooral op gericht om iedereen die meedoet bewuster te maken over de omgang met geld. “Het is onderdeel van onze sociale verantwoordelijkheid waarbij we mensen leren dat ze het zelf kunnen en niet afhankelijk moeten zijn van een lening, hun creditcard of hun handje ophouden”, aldus Vrolijk. “Deze boodschap geven we duidelijk mee aan de scholen zodat zij dat kunnen overbrengen op hun leerlingen.” Een van de regels van het project is dat niemand een startkapitaal krijgt en dat scholen zelf geld moeten zien te vinden om het project te doen. De winnende school vorige jaar had geen dubbeltje in kas om het project te starten, maar ze begrepen het concept en begonnen met proeverijen waarmee ze geld ‘verdienden’. Zo kwam hun startkapitaal om het project verder uit te werken bij elkaar. Op deze manier werd iedereen ook werkelijk betrokken bij het project en staken de leerlingen hun enthousiasme ook niet onder stoelen of banken. Ze wilden zelfs na schooltijd op school blijven om aan het project te werken.

Ondernemerschap

Doel is om het ondernemerschap populairder te maken onder de jongeren. “De kinderen leerden ook dat je behalve piloot ook ondernemer kan worden en dat de geest van het ondernemen niet gericht is op het hebben van een eigen ‘toko’, maar dat je ook ondernemer kunt zijn in een functie. Iemand die cake bakt of schoenen repareert is ook ondernemer. Met dit project wakkeren we de ‘spirit van entrepeneur’ aan.” Het project is niet alleen gericht op de jongeren, want ook de leraren en ouders worden erbij betrokken. Heel waardevolle feedback kregen de organisatoren van een ouder die aan het eind van het festival vorige jaar zei: ‘Het project heeft gezorgd voor ‘eenwording’, kinderen, leraren en ouders. Dit zie ik hier op school voor het eerst’.

De exposure van het project is echter groter dan men ooit had verwacht. Ook de eigenwaarde van kinderen, leraren en ouders steeg naarmate hun project vorderde. Er werden successen geboekt en dat werkte heel stimulerend en gaf vertrouwen in eigen kunnen. Een ouder zei: ‘Onze school was nog nooit in het nieuws geweest, had nog nooit iets gewonnen en nu hebben we heel veel publiciteit gekregen’.

Het gehele festival richt zich dus op educatie en is een leertraject voor de scholen zelf. Tijdens het project kreeg het organisatieteam van de bank heel wat vragen die ze soms niet konden beantwoorden. “We vonden dat de scholen zelf creatief moesten zijn en hun problemen zelf moesten oplossen”, vertelt Vrolijk. “Zo gaat dat ook bij een echte onderneming en we waren verbaasd over de enorme creativiteit die er is gebruikt.”

Het kiezen van een nieuwe vrucht voor het festival liet de bank ook weer over aan hun klanten en niet-klanten. Iedereen mocht meedoen aan een verkiezing. Men kon kiezen tussen een tamarinde, coco of mango. Op Curaçao werd gekozen voor de coco en op Bonaire, waar dit festival voor het eerst gaat plaatsvinden, koos men massaal voor de mango. Òinki gaat het heel druk krijgen, want op 27 oktober moet hij op Bonaire zijn voor dé festivaldag en op 3 en 4 november op Curaçao.

Op Curaçao zijn er rond de 60 basisscholen en de organisatie besloot om dit jaar een maximum aantal scholen te laten deelnemen. Er kunnen 20 scholen meedoen. Het gehele traject duurt rond de acht weken met als grote finale het ‘festival’ zelf. Op de dag van het festival worden de uitvoeringen van de businessplannen beoordeeld en vindt er de dag voor het festival een ‘proefdag’ plaats. “Vorige jaar hing er na een paar weken nog steeds een zoete lucht van koekjes en drankjes gemaakt met lamunchi in de gangen”, lacht Vrolijk. “Ik kon geen koekje meer zien, maar we kijken er wel weer naar uit.”

Na evaluatie van het festival vorige jaar is er een aantal dingen veranderd. Zo worden de workshops uitgebreider, met meer interactie en krijgen de scholen een eigen business-case die ze in groepsverband moeten oplossen. “Educatie staat bij ons centraal en we zien het belang van investering in educatie”, aldus projectleider Winklaar.

Om het festival te volgen:
www.facebook.com/oinkisufestival